

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Paula Puoliväli

MAHDOLLISUUS PERHEHOITON

Sosiaali- ja terveystieteiden
2012

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Paula Puoliväli
Opinnäytetyön nimi	Mahdollisuus perhehoitoon
Vuosi	2012
Kieli	suomi
Sivumäärä	65 + 4 liitettä
Ohjaaja	Ahti Nyman

Opinnäytetyön lähtökohta on lastensuojelulain ja perhehoitajalain muuttuminen. Keväällä 2011 eduskunta hyväksyi näiden lakien muutosehdotukset. Lastensuojelulain muutoksen myötä sijaishuolto tulee ensisijaisesti järjestää perhehoidossa vuodesta 2012 alkaen. Perhehoitoa antavista sijaisperheistä on monissa kunnissa pulaa.

Opinnäytetyö sisältää perustietoa sijaisvanhemmuudesta ja perhehoidosta, jota annetaan lastensuojelullisista syistä sijoitetuille lapsille. Opinnäytetyössä kerrotaan aluksi kodin ja perheen merkityksestä lapselle, jotta perhehoidon merkitys lapsen sijaishuoltomuotona avautuisi paremmin. Myös lastensuojelun tausta ja lastensuojelun asiakasprosessin kuvaukset johdattavat perhehoidon ja sijaisvanhemmuuden aiheeseen. Opinnäytetyössä perehdytään perhehoitajalain muutosehdotuksiin.

Opinnäytetyössä tutkitaan kuinka paljon sijaisvanhemmuus kiinnostaa ihmisiä, jotka eivät toimi sijaisvanhempina. Tutkimuksessa selvitetään heidän mielikuviaan ja tietouttaan perhehoidosta sekä sijaisvanhemmuudesta. Tutkimuksessa käytetään kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimusaineisto kerättiin postikyselyn avulla.

Tutkimuksesta käy ilmi, etteivät ihmiset ole kovinkaan kiinnostuneita sijaisperheenä toimimisesta, mutta heillä on hyvä tietämys perhehoidosta. Vastaajien mielestä tärkein perhehoitajalain muutos on ennakkovalmennuksen muuttuminen pakolliseksi, ja vähiten tärkeänä he pitävät jokaiselle lapselle määrättävää vastuutyöntekijää.

ABSTRACT

Author	Paula Puoliväli
Title	The Possibility to Foster Care
Year	2012
Language	Finnish
Pages	65 + 4 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The starting point of this bachelor's thesis is the changes in the Child Protection Act and the Family Care law. The parliament accepted the changing proposals for these laws in spring 2011. Because of the change in The Child Protection Act foster care must be arranged primarily as family care from the beginning of year 2012. There is lack of foster families in many municipalities in Finland.

The thesis contains basic information on foster parenting and foster children's family care. The thesis starts with some information about the meaning of home and family for the child, which explains the importance of family foster care. Some background information about child protection and a description of the child protection process are also dealt with here. The changing proposals regarding Family Care Law are also discussed in this thesis.

This thesis examines how much foster parenting interests people who do not work as foster parents and what kind of image and knowledge of they have about family care. Both quantitative and qualitative research methods have been used in this study. The material was collected with a survey through mail.

The thesis shows that people are not very interested in acting as foster parents. Still they have a good knowledge of family care. The respondents thought that the most important change in Family Care law is that the pre-training will become obligatory. The requirement that every child is provided with an employee responsible for the child, was considered to be the least important of all the changes.

Keywords	Child protection, foster care, family care, foster parenting, foster child
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO.....	8
2	KODIN JA PERHEEN MERKITYS LAPSELLE.....	10
	2.1 Koti, perhe ja vanhemmuus	10
	2.2 Kiintymyssuhteet	11
	2.3 Vanhemmuuden puute	12
3	LASTEN SUOJELU	14
	3.1 Lasten suojelua.....	14
	3.2 Lastensuojelua.....	14
	3.3 Lastensuojelulaki	15
4	LASTENSUOJELUN ASIAKASPROSESSI.....	17
	4.1 Lastensuojelutoimenpiteiden aloittaminen	17
	4.2 Sijaishuolto ja huostaanotto	18
	4.2.1 Sijaishuoltoa koskevat päätökset.....	19
	4.2.2 Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä asema sijaishuollossa	20
	4.2.3 Sijoitusten määrät Suomessa.....	21
	4.2.4 Sijaishuollon valtakunnalliset kriteerit.....	21
	4.3 Jälkihuolto.....	22
5	PERHEHOITO	23
	5.1 Suomen perhehoito 1800-luvulta nykypäivään	23
	5.2 Perhehoitoa antavat sijaisvanhemmat	25
	5.2.1 Sukulaissijoitus	26
	5.2.2 Tukiperhe	26
	5.3 Sijaisvanhempien tehtävä, asema ja oikeudet	27
6	PERHEHOIDON TULEVAISUUS	29
	6.1 Perhehoidon edut	29
	6.2 Perhehoitajain muutokset.....	29
	6.2.1 Perhehoitajien ennakkovalmennus.....	30
	6.2.2 Hoitopalkkio.....	31

6.2.3	Koulutus ja tuki.....	31
6.2.4	Perhehoitajan vapaan tai muun poissaolon järjestäminen.....	32
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	33
7.1	Tutkimuksen tarkoitus	33
7.2	Tutkimusmenetelmät.....	33
7.3	Tutkimuksen validin ja reliaabelin kriteerit	34
7.4	Kyselyn suorittaminen	34
7.5	Haastattelun suorittaminen.....	35
8	TUTKIMUSTULOKSET	36
8.1	Vastaajat ja parisuhdemuoto	36
8.2	Vastaajien ikäjakauma	36
8.3	Vastaajien kiinnostuneisuus sijaisvanhempana toimimiseen.....	38
8.4	Vastaajien perhe ja sijaisvanhempina toimivat tuttavat.....	39
8.5	Vastaajien tietämys perhehoidosta.....	42
8.6	Perhehoitajalain muutosten tärkeysjärjestys	43
8.7	Merkittävät tekijät olla ryhtymättä tai ryhtyä sijaisvanhemmaksi.....	45
8.8	Sijaisvanhemman ominaisuudet.....	48
8.9	Vapaasana	50
9	HAASTATTELUT	52
9.1	Sijaisäidin haastattelu.....	52
9.2	Tukiperheen haastattelu	54
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
11	POHDINTA.....	59
	LÄHTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1.	Kodin ulkopuolelle sijoitetuttujen lasten ja nuorten lukumäärät vuosina 1991–2009.	s. 21
Kuvio 2.	Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret sijoitusmuodon mukaan vuosina 1991–2009.	s. 24
Kuvio 3.	Huostassa olleet lapset sijoitusmuodon mukaan maakunnittain 31.12.2009.	s. 25
Kuvio 4.	Kyselyyn vastaajat.	s. 36
Kuvio 5.	Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma.	s. 37
Kuvio 6.	Vastaajien kiinnostuneisuus sijaisvanhempana toimimiseen.	s. 38
Kuvio 7.	Lasten vaikutus vastaajien kiinnostuneisuuteen toimia sijaisvanhempana.	s. 39
Kuvio 8.	Sijaisvanhempana toimivien tuttavien merkitys kiinnostuneisuuteen toimia sijaisvanhempana.	s. 41
Kuvio 9.	Perhehoitajalain muutokset vastaajien asettamassa tärkeysjärjestyksessä.	s. 43
Kuvio 10.	Merkittävät tekijät miksi vastaajat eivät ryhtyisi sijaisvanhemmiksi.	s. 45
Kuvio 11.	Merkittävät tekijät miksi vastaajat ryhtyisivät sijaisvanhemmiksi.	s. 47
Kuvio 12.	Sijaisvanhemman ominaisuudet.	s. 49
Kuvio 13.	Vapaa sana.	s. 50
Taulukko 1.	Perhehoitajalain muutokset ja lisätty säännös.	s. 32

LIITELUETTELO

LIITE 1. Lastensuojelun asiakasprosessi

LIITE 2. Kyselylomake

LIITE 3. Vastaajien lasten ikätaulukko

LIITE 4. Vastaajien perhehoitotietämys

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni pyrin osaltani vaikuttamaan lastensuojelullisista syistä kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten tilanteeseen niin, että heillä jokaisella olisi mahdollisuus perhehoitoon. Vuosittain nousee niitten lasten ja nuorten lukumäärä, jotka eivät voi kasvaa ja elää syntymäkodissaan. Lastensuojelun ja perhehoidon toimijat yrittävät taata entistä useammalle lapselle ja nuorelle mahdollisuutta perhehoitoon.

Sijaisperheitä ei ole kuitenkaan tarpeeksi, jotta perhesijoitus olisi mahdollista, vaikka sijaisperheessä oleminen olisi lapsen edun kannalta parhain vaihtoehto. Sijaisperheiden jatkuva tarve johtuu osaltaan siitä, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten lukumäärä kasvaa yleisesti. Myös nykyään toimivien sijaisvanhempien keski-ikä lähestyy 50 vuotta, jolloin heidän eläkkeelle siirtymisensä lisää osaltaan sijaisperheiden tarvetta. (Sijaisvanhemmaksi.fi, 2011a.) Opinnäytetyön tarkoituksena oli toimia perhehoidosta tiedottamisen välineenä sekä tutkia ihmisten kiinnostuneisuutta sijaisvanhemmuudesta.

Sosionomiopintojen myötä lastensuojelu on tullut tutummaksi monelta eri kantilta ja opinnoissa olemme käsitelleet myös hieman perhehoitoa. Opinnäytetyön aihetta miettiessä mieleeni tuli Tuija Lehtisen nuortenromaani nimeltä Ihan pihalla, jonka olen nuorempana lukenut. Romaanissa kuvailtiin kattavasti perhekodin arkea nuoren näkökulmasta. Romaani oli hyvin mieleenpainuva sen henkilöiden aitouden takia. (Lehtinen 2003.) Opintojen ja Lehtisen romaanin innoittamana hain lisää tietoa perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta.

Tutustuessani suomalaiseen perhehoitoon, sijaisvanhempien tarve kiinnitti huomioni. Päätin, että syvennyn opinnäytetyössäni tarkemmin suomalaiseen perhehoidon tilanteeseen. Samoihin aikoihin, kun aloin hahmotella opinnäytetyöni aiheen rajausta, hallitus teki eduskunnalle ehdotuksen lastensuojelulain ja perhehoitajalain muuttamisesta.

Eduskunta hyväksyi 1.3.2011 lastensuojelulain ja perhehoitajalain muutosehdotukset. Lastensuojelulain muuttumisen myötä sijaishuollon painopiste siirtyi lai-

toshuollosta perhehoitoon niin, että perhehoidosta tulee ensisijainen lapsen sijaishuoltomuoto. (EV344/210vp- HE334/2010.) Perhehoitajalain muutoksen avulla pyritään lisäämään perhehoidon osuutta sijaishuollossa (Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011- 2012).

Opinnäytetyöni teoriaosuuden alan selvityksellä, että millainen merkitys perheellä nähdään olevan lapselle. Lasten suojeluun liittyvien termien, lastensuojelulain ja lastensuojelun asiakasprosessin läpikäymisen jälkeen syvennyin paremmin perhehoitoon, kertomalla mitä perhehoidolla tarkoitetaan ja käymällä läpi perhehoitajalain muutoksia.

Opinnäytetyön tutkimusosiossa tutkin ihmisiä, jotka eivät toimi sijaisvanhempana, ovatko he kiinnostuneita perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta sekä millaisia mielikuvia heillä siitä on. Tutkimuksessani selvitin miten kiinnostuneita ihmiset olisivat ryhtymään sijaisvanhemmiksi. Tutkimuksessani hain vastauksia, miksi jotkut ihmiset alkaisivat sijaisperheeksi ja toisaalta miksi taas eivät. Pyysin ihmisiä vastaamaan, millaisia ominaisuuksia he mieltävät sijaisvanhemmalle. Kartoitin myös millainen tietämys ihmisillä on perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta. Pyysin ihmisiä asettamaan perhehoitajalain muutokset tärkeysjärjestykseen, jotta voisin tarkastella millaisia muutoksia ihmiset pitävät tärkeinä.

2 KODIN JA PERHEEN MERKITYS LAPSELLE

Perhehoidon merkitys kirkastuu paremmin, jos ymmärrämme kodin ja perheen merkityksen lapselle. Aluksi määritellään lyhyesti, mitä kodilla ja perheellä tarkoitetaan. Tämän jälkeen kerrotaan, mitä vanhemmuus on ja miten se ilmenee kiintymyssuhteiden ja kasvatuksen valossa. Lopuksi kuvataan, kuinka vanhemmuuden puuttuminen vaikuttaa lapseen.

2.1 Koti, perhe ja vanhemmuus

Lapsen kehitykselle koti ja perhe ovat tärkeitä asioita. Vanhemmuus- ja sisarusuhteet, joihin liittyy arkielämään kuuluvaa huolenpitoa sekä biologista, emotionaalista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja perimää, muodostavat perhekäsitteen. Koti nähdään tilana, jonne yleisesti perhesuhteet sijoitetaan. (Niemi 2003, 34.) Koti voi tarkoittaa muutakin kuin asuntoa tai tilaa. Esineisiin, asuntoon ja sen ympäristöön liittyvistä elämänhistoriallisista muistoista muodostuu koti, jota voidaan kuvata olotilana. (Niemi 2003, 31.) Lapset eivät aina voi asua kotonaan, jos heidän vanhemmillaan on vaikeuksia lasten hyvinvoinnin järjestämisessä. Lapset voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle, jos lastensuojelun tarjoama tuki ei riitä. (Perhehoitoliitto.fi, 2011.)

Vanhemmuus voidaan nähdä elämän mittaisena roolina. Äidit ja isät oppivat vanhemmuutta lapsen kehittymisen ja lapsen elämässä tulevien erilaisten vaiheiden kautta. (Holma & Rousu 2001, 3.) Vanhemmuus muuttaa jossakin määrin vanhempien persoonallisuutta pysyvästi. Vanhempien omat lapsuudessaan saamat hoivakokemukset vaikuttavat vanhemmuuden valmiuksiin ja lapseen kohdistuviin odotuksiin. (Sinkkonen 2008, 97–98.)

Vanhempainrakkaus perustuu Määtä (2007, 224) mukaan siihen, että vanhemmat ymmärtävät lapsensa arvon itsessään ja osaavat asettaa lapselleen rajat. Rajojen antaminen ei ole aina vanhemmille helppo tehtävä, sillä he joutuvat usein kohtaamaan lapsen kapinan. Rajoja asettamalla vanhemmat ilmaisevat olevansa turvallisia ja välittäviä aikuisia lapselle.

Vanhemmuus voidaan jakaa biologiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen vanhemmuuteen. Biologinen vanhemmuus pitää sisällään perimän siirtämisen. Sosiaalisessa vanhemmuudessa on kyse vanhemmuuden osa-alueista, joihin voidaan lukea huolenpito, mallina oleminen, itsenäisyyden tukeminen, rajojen asettaminen ja rakkauden antaminen. Psykologinen vanhemmuus muotoutuu sosiaalisen vanhemmuuden toimissa, mutta kiintymyssuhde on psykologisen vanhemmuuden ydin. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen tunnetta siitä, kuka on hänen vanhempansa. (Laurila 2003, 25.)

2.2 Kiintymyssuhteet

Brittiläinen psykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlby (1953) on syventynyt lasten hoitoon ja kasvatukseen 1940-luvulla. Bowlby esittelee kiintymyssuhdeteorian teoksessaan ”Child care and the growth of love”. Lapsen varhaiset vuorovaikutussuhteet ovat Bowlbyn mukaan merkityksellisiä lapsen persoonallisuuden kehittymiselle. Jos lapsi ei ole voinut muodostaa lämmintä, turvallista ja jatkuvaa suhdetta äitiinsä tai muuhun hänen kanssaan jatkuvassa suhteessa olevaan henkilöön, tällä voi olla vakavia seurauksia lapsen tulevalle kehitykselle. Tämä koskee myös tilanteita, joissa vuorovaikutus on muodostettu, mutta jostain syystä lapsi menettää sen.

Kiintymyssuhteet voidaan jakaa neljään ryhmään: turvalliseen kiintymyssuhteeseen, turvattomaan ja välttelevään kiintymyssuhteeseen, turvattomaan ja ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen sekä jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 99.)

Turvallinen kiintymyssuhde. Lapsella on kokemus rakastettuna olemisesta omana itsenään, hän luottaa vanhempien läsnäoloon, herkkyyteen ja hyvyteen. Hän uskaltaa ilmaista myönteisiä sekä kielteisiä kokemuksia vanhempiaan kohtaan, uskaltaa tutkia ympäristöä ja turvautuu vanhempiinsa hädän hetkellä. Turvallinen kiintymyssuhde vahvistaa lapsen kielellistä kehitystä ja opettaa häntä tunnistamaan ja hallitsemaan tunteitaan. Lapsi saa valmiudet sosiaaliseen kanssakäymiseen ja luottaa ja kiintyy muihin ihmisiin turvallisen kiintymyssuhteen avulla. (Keltikangas-Järvinen 2004, 183–184; Punamäki 2011, 111.)

Turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde. Lapsi ei luota vanhempiensa kykyyn huomata, ymmärtää ja tyydyttää hänen tarpeitaan, vaan turvautuu omaan apuunsa. Turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde syntyy, kun vanhemmat laiminlyövät lapsen tarpeita ja heidän käyttäytyminen lasta kohtaan on etäistä tai arvaamatonta. (Punamäki 2011, 111–112.)

Turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde. Lapsella ei ole tietoa siitä, kuinka vanhemmat käyttäytyvät. Lapsi on arka eikä uskalla rohkeasti tutustua ympäristöön. Lapsi kokee epävarmuutta uusissa tilanteissa ja paikoissa ja hän on oppinut, että vuorovaikutus tapahtuu ainoastaan vanhempien ehdoilla. (Broden 2006, 33.)

Jäsentymätön kiintymyssuhde. Tässä kiintymyssuhteessa kiintymyssuhde ei ole päässyt kunnolla syntymään, koska lapsen ja vanhempien välillä ei ole riittävästi vuorovaikutustilanteita. Tähän syynä voi olla vanhempien alkoholin käyttö tai psyykinen sairaus. Lapselle ei muodostu ihmisten kanssa olemisesta kokemusta, jos hänen vanhempansa laiminlyövät kokonaan lapsen fyysiset ja psyykkiset perustarpeet ja hoivan. Tämän myötä lapsen itseilmaisu heikkenee tai loppuu. Lapsi voi hakea lohtua vieraalta ihmiseltä tai hän voi vetäytyä ja lakata suuntautumasta muihin ihmisiin. Jäsentymättömän lapsen tunnemaailma on kaottinen. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 101.)

2.3 Vanhemmuuden puute

Suomessa sijoitusten ja huostaanottojen taustalla on usein vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä perheväkivalta, jotka kohdistuvat lapseen laiminlyöntinä taikka pahoinpitelynä (Kalland 2011, 208). Vanhemmat ovat myös avuttomia kasvatustehtävässään, mikä näkyy lapsen arjessa kaoottisuutena ja riittävästi turvaa antavia rutiineja. Lapsia otetaan huostaan keskimääräistä useammin yksinhuoltajaperheistä. Hallinto-oikeuden vuosilta 1999-2004 kirjaamista lastensuojelutapausten syistä ilmenee, että yhä useammin lastensuojelutarpeen taustalta löytyy vanhempien päihteiden käyttöä. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 19–20.) Huostaanottojen ja sijoitusten taustalla voi olla myös lapsista johtuvia syitä, joista kerrotaan tarkemmin luvussa 4.2. (Sijaishuolto ja huostaanotto).

Lapsiaan psyykkisesti pahoinpitelevillä vanhemmilla on toisinaan vääristynyt mielikuva lapsestaan. Vanhemmat voivat kohdistaa lapseen itsestään tai puolisostaan koettuja huonoja tai kiellettyjä puolia. Patricia Crittenden jakaa laiminlyövät vanhemmat kolmeen ryhmään: epäjärjestyksellisiin, masentuneisiin ja henkisesti laiminlyöviin vanhempiin. Näiden vanhempien lapset kokevat psyykkistä pahoinpitelyä. Jaottelu pohjautuu siihen, miten perheissä käsitellään tietoa oman käytöksen seurauksista ja miten perheissä suhtaudutaan voimakkaisiin tunnepurkauksiin tai mielenliikutuksiin. (Crittenden 1999, 51; Sinkkonen 2004, 80, 83.)

Lasten palveluissa työskentelevät huomaavat helposti epäjärjestyksellisten vanhempien lapset. He elävät kriisistä kriisiin ja tunteet ohjaavat perheen jäsenten käyttäytymistä. (Crittenden 1999, 52.) Masentuneet vanhemmat eivät näytä olevan motivoituneita tekemään töitä lastensa hyvinvoinnin eteen vaan he ovat passiivisia ja avuttomia. (Crittenden 1999, 62–63.) Henkisesti laiminlyöviä vanhempia ovat niin sanotun luksuselämän vanhemmat. Järjestelmällinen ja täydellinen taloudenpito tai monipuoliset mukavuudet kotona eivät välttämättä takaa lasten hyvinvointia. Tunteilla on hyvin vähän tilaa näissä perheissä, mikä vaikuttaa lasten mielenterveyteen ja hyvinvointiin. (Crittenden 1999, 57–58.)

Vanhempien edellytykset huolehtia lasten kasvatuksesta voivat joutua koetukselle, jos heiltä puuttuu sukulaisten ja ystävien sosiaalinen verkosto. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ei ole helppoa. Nykyisten vanhempien sukupolvi kohtaa haasteen siinä, että he eivät voi kasvattaa lapsiaan samalla tavoin kuin heidät itse on kasvatettu. (Lämsä 2009, 23.)

Viime vuosina erityisesti 16–17-vuotiaiden sijoitukset ovat lisääntyneet. Vantaan kaupungin lastensuojelun avopalveluiden palvelupäällikkö Jaana Vilppaan mukaan tähän voi olla syynä se, että jotkut uusperheiden vanhemmat itse tarjoavat hankalaa, aiemmasta liitosta syntynyttä murrosikäistä lastaan huostaan otettavaksi. Vanhemmat haluavat keskittyä uuteen perheeseen ja parisuhteeseen. Tämänlaisia perheitä ovat Vilppaan mukaan myös perheet, joissa ei ole kyse tavallisista ongelmista, kuten päihde- tai mielenterveysongelmista. (Lapsia annetaan huostaan uuden perheen tieltä, 2011.)

3 LASTEN SUOJELU

Luvun tarkoitus on selventää, miten termit lasten suojeleminen ja lastensuojelu eroavat toisistaan, sillä termien käyttämisessä on eroa. Tässä opinnäytetyössä käytetään näitä termejä paljon, joten on hyvä tuntee termien eroavaisuus. Luvun lopussa kerrotaan Suomen lastensuojelulain muodostumisen vaiheista pääpiirteissään sekä nykyisen lastensuojelulain muuttumisesta.

3.1 Lasten suojeleminen

Puhuessamme lastensuojelusta, puhumme vain yhdestä osasta laajaa lasten suojeleminen. Perusteet lasten suojeleminen ovat YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa, jotka on Suomessa otettu lain tasolla voimaan vuonna 1991. Lapsella on oikeus erityiseen suojeleminen, turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Taskinen 2010, 19.) Sopimuksessa mukana olevat valtiot huolehtivat, että jokaiselle lapselle taataan yleissopimuksen mukaiset oikeudet. Lapsen taikka hänen vanhemman tai virallisen huoltajan mitään ominaisuuksia, kuten sukupuoli, rotu, uskonto, kieli tai vammaisuus, eivät saa vaikuttaa oikeuksien toteutumiseen millään lailla. (Bardy 2009, 31.)

YK:n lasten suojeleminen voidaan nähdä lasten suojeleminen laajempaan hyvinvointipoliittisena ja erilaisina toimina. Se edistää lasten hyvinvointia kehittämällä palveluja kasvatukseen tukemiseksi sekä toteuttaa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jolla voidaan turvata yleissopimuksen mukaisia lasten oikeuksia. Lasten suojeleminen kokonaisuuteen kuuluvat peruspalvelut, ehkäisevä lastensuojelu ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. (Taskinen 2010, 19–23.)

3.2 Lastensuojelua

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen oikeus arvokkaaseen elämään sekä varmistaa lapsen turvalliset ihmissuhteet. Tavoitteen saavuttamiseksi käytetään erilaisia lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun muotoja, joita ovat muun muassa lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijoituksiin liittyvä sijaishuolto ja jälki-

huolto. (Taskinen 2010, 22.) Lastensuojelun toimenpiteet kohdistuvat vain lapsiin. Lastensuojelulain mukaan alle 18-vuotias henkilö on lapsi, ja nuori on iältään 18–20-vuotias henkilö. Jälkihuoltoon pääsee kuitenkin 18–20-vuotias nuori, jos hän on ollut aiemmin lastensuojelun piirissä. (Taskinen 2010, 15.)

Kaksi ihmisoikeussopimuksen periaatetta näkyy lastensuojelussa. Nämä ovat lapsen edun periaate sekä yksityiselämän ja perhe-elämän suojan periaate. Nämä periaatteet voivat joutua myös ristiriitaan keskenään. (Taskinen 2010, 23.) Lapsia koskevissa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti. (Hujala 2004, 85.) Toisaalta perhe-elämän suojan periaatetta rikotaan lastensuojelullisilla väliintuloilla, kuten lastensuojeluilmoituksilla ja tahdonvastaisilla huostaanotoilla (Mahkonen 2010, 169).

3.3 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain kolme perustavoitetta ovat lasten ja nuorten kasvuolojen kehittäminen, huoltajien tukeminen kasvatustehtävässään ja lapsen huollon turvaaminen kaikissa olosuhteissa. Lastensuojelulaki sisältää huomionarvoisia periaatteita, kuten lapsen edun turvaamisen, perhekeskeisyyden, lastensuojelun toimissa ja väliintuloissa vaadittavan optimaalisuuden sekä lapsen psyykkisen ja fyysisen koskemattomuuden. (Mahkonen 2010, 67.)

Vuonna 1936 laadittiin ensimmäinen lastensuojelulaki, jossa jaettiin kunnan ja valtion vastuualueet lastensuojelun järjestämisessä (Pulma 2004, 12). Tuolloinen lastensuojelulaki määrätti Pulman (2004, 5) mukaan pelkästään huostaanotto-prosessin juridisen vahvistamisen ja antoi kunnille ohjeita, miten avohuoltoa tulisi toteuttaa. Tämä ensimmäinen laki uudistui vuonna 1984. Uusiutuneessa lastensuojelulaissa korostettiin lasten ja nuorten oikeutta tulla kuulluksi omissa asioissaan. Tuolloin huomattiin, että lapset saattoivat tarvita suojelua omilta vanhemmiltaan. (Hujala 2004, 3; Pulma 2004, 19.)

Huomattava uudistus lastensuojelulakiin on vuoden 2007 säädöksen voimaantulo 1.1.2008, jolloin myös kumottiin vuoden 1983 lastensuojelulaki. Lastensuojelula-

kuu vuodelta 2007 on uudistettu vuonna 2009 muuttamalla vanhoja pykäläitä ja lisäämällä uusia. Muutokset ovat astuneet voimaan 1.3.2010. (Mahkonen 2010, 26–27, 29.)

Uusin muutos lastensuojelulain 50 §:ään astuu voimaan 1.1.2012, jolloin lapsen tai nuoren sijaishuolto on järjestettävä ensisijaisesti perhehoidossa. Laitoshoito tulee kyseeseen ainoastaan tilanteissa, jossa lapsen edun mukaista sijaishoitoa ei voida järjestää riittävien tukitoimien avulla muualla. Lapsen sijoituspaikasta päätettäessä tulee selvittää sijaishuollon mahdollisuudet perhehoidossa tai muilla tavoin ennen laitoshuollon järjestämistä. (Kunnat.net, 2011.)

4 LASTENSUOJELUN ASIAKASPROSESSI

Perhehoidon asema lastensuojelun asiakasprosessissa selventyy sen eri vaiheiden kuvausten kautta. LIITE 1 havainnollistaa lastensuojelun asiakasprosessin polun kokonaisuudessaan lastensuojeluilmoituksesta lastensuojeluasiakkuuden päättymiseen saakka.

4.1 Lastensuojelutoimenpiteiden aloittaminen

Lasten mahdollinen tarve erityiseen suojeluun voi tulla esille monella tapaa. Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ovat kaikki ihmiset oikeutettuja. Naapurit, tuttavat ja sekä muut ihmiset, joilla herää huoli lapsesta, ovat oikeutettuja tekemään lastensuojeluilmoituksen lastensuojelulle. Kasvattaja voi kokea, että hän ei selviä yksinään lasten kanssa ja hakea apua lastensuojelulta. Toisinaan lapset itsekkin tulevat ilmaisemaan avuntarpeensa. (Mahkonen 2010, 229; Taskinen 2010, 56.)

Lastensuojelutarpeen selvitys on tärkeä, jotta löydettäisiin oikea tuki lapselle ja hänen perheellensä. Selvitystä tehdessä on tarkasteltava nykyhetkeä, menneisyyttä ja tulevaisuutta. (Taskinen 2010, 56.) Selvityksen lastensuojelun tarpeesta tekevät lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä parityönä toisen sosiaalityöntekijän kanssa (L417/2007).

Lapsi tulee lastensuojelun asiakkaaksi silloin, kun sosiaalityöntekijät päättävät aloittaa lastensuojelutarpeen selvityksen. Sosiaalityöntekijä tekee siitä merkinnän lasta koskeviin asiakirjoihin sekä ilmoittaa asiasta huoltajille ja 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Lasta on tavattava henkilökohtaisesti lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. (Taskinen 2010, 59.) Lastensuojelutarpeen selvitys on tehtävä pääsääntöisesti yhdessä lapsen ja hänen huollostaan vastaavien henkilöiden kanssa (Räty 2010, 222).

Lastensuojelun vastaanottaessa lastensuojeluilmoituksen, pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai hakemuksen, on ensimmäiseksi arvioitava, onko tapaus kiireellinen. Jos todetaan kiireellistä lastensuojelun tarvetta, lapsen tilanne turvataan ja tarpeen mukaan tehdään kiireellinen sijoitus. Kiireellisen tarpeen lisäksi on

tapauksia, jossa lapsen asioihin ei ole välttämätöntä puuttua heti. Tällöin sosiaalityöntekijän on tehtävä arvio seitsemän arkipäivän kuluessa, onko lapsen kohdalla tarvetta aloittaa lastensuojelutarpeen selvitystä. (L417/2007.)

Asiakassuunnitelma on laadittava avohuollon asiakkaana, sijaishuollossa tai jälkihuollossa olevalle lapselle (Räty 2010, 239). Asiakassuunnitelman tarkoitus on se, että lapsen ja hänen perheensä tilanne voitaisiin arvioida kokonaisvaltaisesti ja turvata pitkäjänteinen tuki. (Saastamoinen 2008, 78–79.) Huostaan otetun lapsen asiakassuunnitelmassa on sijoituksen tarkoitus sekä tavoitteet. Siihen on merkittävänä erityisen tuen ja avun järjestäminen sekä lapselle sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. (Saastamoinen 2008, 80; Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2010, 8.)

4.2 Sijaishuolto ja huostaanotto

Sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelulain 49 §:ssä huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen perusteella sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (L417/2007). Perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeita vastaava sijoitusmuoto ovat erilaisia sijaishuollon muotoja (Saastamoinen 2008, 27).

Lastensuojelulain 40 § mukaan huostaanottoon ja sijaishuoltoon päädytään ainoastaan sellaisissa tilanteissa, joissa sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista tai tilanteissa, joissa avohuollon tukitoimenpiteitä ei pidetä sopivina, mahdollisina tai riittävinä. (L417/2007.)

Huostaanoton edellytysten täytyessä lapsella on oikeus tulla huostaan otetuksi. Huostaanoton lain vaatimat edellytykset on jaettu kahteen osaan, sen mukaan joutuvatko huostaanoton syyt lapsen kasvuoloista olevista puutteista (ks. luku 2.3) vai lapsen omasta käyttäytymisestä. Lapsen kasvuolosuhteiden tai lapsen puutteellisen huolenpidon uhatessa vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä ja kehitystä lapsi on otettava huostaan. Lapsi on otettava huostaan myös niissä tapauksissa, jossa lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään. (Saastamoinen 2008, 38.)

Etenkin murrosikäisiä lapsia sijoitetaan kodin ulkopuolelle heidän käyttäytymisestään johtuen enemmän kuin nuorempia. Heitä sijoitetaan ihmissuhderistiriitien, väkivallan, koulunkäyntivaikeuksien ja alkoholin väärinkäytön takia. Lapsen mielenterveysongelmat sekä itsetuhoisen käyttäytyminen ovat myös syitä lapsesta itsestään johtuviin sijoituksiin. (Repo, 2010.)

4.2.1 Sijaishuoltoa koskevat päätökset

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon erilaisilla päätöksillä. Eri päätösmuodoilla on omat erityispiirteensä ja myös päätöksen tekijä, valmistelija, muutoksenhaut ja voimassaoloajat eroavat toisistaan. Lapsi voidaan sijoittaa kolmella erilaisella päätöksellä kodin ulkopuolelle. (Saastamoinen 2008, 37–38.)

Lapsen ja hänen perheensä sijoittaminen perhehoitoon tai laitoshuoltoon on vain yksi avohuollon tukitoimi. Lähtökohtana on, että lapsi sijoitetaan yhdessä hänen vanhempansa kanssa avohuollon tukitoimena. Lapsi voidaan kuitenkin sijoittaa lyhytaikaisesti yksinkin avohuoltoon huoltajan suostumuksella tai 12 vuotta täyttäneen lapsen sitä pyytäessä. Avohuoltoon sijoittamisesta tulisi olla hyötyä lapsen tuen tarpeen arvioimisessa, lapsen kuntouttamisessa tai lapsen huolenpidon väliaikaisessa järjestämisessä. (Saastamoinen 2008, 56–58.)

Lapsen huostaanotosta ja siihen liittyvästä sijaishuollosta päätöksen tekee sosiaalityön johtava viranhaltija. Lapsen huostaanoton valmisteluvaiheessa huostaanottoa voi vastustaa lapsen huoltaja tai 12 vuoden iän saavuttanut lapsi. Tällöin kyseessä on tahdonvastainen huostaanotto. Tämänkaltaisissa tapauksissa hallinto-oikeus voi antaa väliaikaisen määräyksen lapsen olinpaikasta ja hoidon ja kasvatuksen järjestämisestä huostaanottoa käsiteltäessä. Hallinto-oikeuden käsittelyn aikana lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle poikkeuksellisesti, jos se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. (Räty 2010, 353; Saastamoinen 2008, 52.)

Huostaanotto voi tulla kysymykseen myös kiireellisessä sijoituksessa. Lapsen ollessa välittömässä vaarassa tai muulla perusteella kiireellisen sijoituksen tarpeessa, lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon, laitoshuoltoon tai muulla tavoin järjestettyyn lapsen tarvitsemaan hoitoon ja huoltoon. Kiireellisen sijoituk-

sen syynä on lapsen sen hetkinen tilanne, jonka vuoksi on heti ryhdyttävä toimenpiteisiin. (Saastamoinen 2008, 45.)

4.2.2 Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä asema sijaishuollossa

Lapsen ollessa sijaishuollossa on syytä koko sijaishuollon ajan huomioida ja turvata lapsen erityiset oikeudet. Laadultaan hyvä sosiaalihuolto, lapsen hyvä kohtelu ja lapsen tarpeisiin vastaavaan sijaishuoltoon sijoittaminen kuuluvat lapsen oikeuksiin. (Saastamoinen 2008, 21.) Lastensuojelulain (L417/2007) 13 §:n mukaan jokaisella lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella on oltava nimettynä sosiaalityöntekijä, joka vastaa hänen lastensuojeluasioiden hoidosta (Saastamoinen 2008, 73).

Sijaishuollossa olevan lapsen täytyy saada tavata hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää niin, ettei lapsen tahtoessa läsnä ole muita henkilöitä, kuten sijaisvanhempia (Saastamoinen 2008, 116). Sijoitetulla lapsella on oikeus saada tietää, miksi hänet on otettu huostaan, miten hänen asiassaan on toimittu ja miten jatkossa aiotaan toimia (L417/2007, 53§). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän täytyy kertoa kyseiset seikat lapsen ikään ja kehitystasoon nähden sopivalla tavalla (Saastamoinen 2008, 114).

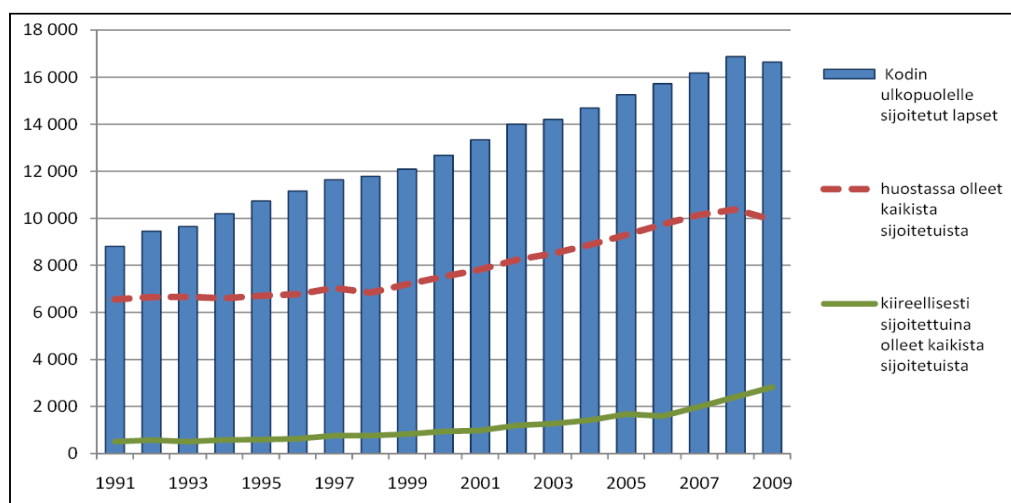
Sosiaalilautakunnan on sijoitettava lapsi sellaiseen sijaishuoltoon, joka mahdollistaa lapsen ja tämän vanhempien yhteydenpidon (Hujala 2004, 103–104). Lapsen ja hänen vanhempien sekä läheisten ihmisten yhteydenpitoa voidaan rajoittaa, jos siitä on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle sekä silloin, kun yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamista. Yhteydenpidon rajoittaminen on oikeutettu, jos se on välttämätöntä sijaisvanhempien tai perheen muiden lasten turvallisuuden takia. Myös 12 vuotta täyttäneen lapsen vastustaessa yhteydenpitoa, sitä voidaan rajoittaa. (Mahkonen 2010, 121.)

Lapsen huolto ja edunvalvonta säilyvät vanhemmilla huostaanoton aikana, mutta lastensuojelulain mukaan järjestämisvastuu hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta

ja muusta huolenpidosta siirtyy sosiaalilautakunnalle. Käytännössä vanhemmilla on oikeus huostaanoton aikana päättää vain lapsen uskontokunta ja nimi. (Hujala 2004, 103.)

4.2.3 Sijoitusten määrät Suomessa

Lastensuojelun asiakkaiden määrä on kasvanut huomasti. Lapsiperheiden tilanteeseen vaikuttavat tekijät liittyvät yhteiskunnassamme muun muassa elinkeino- ja ikärakenteen muutoksiin, sosioekonomisiin edellytyksiin sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeuksiin. (Bardy 2009, 54.) Stakesin tietojen mukaan kodin ulkopuolelle oli vuonna 2009 sijoitettu 16 000 lasta (ks. Kuvio 1.). Laitoshuoltoon sijoittelujen lasten lukumäärä on suurin, kun otetaan huomioon kaikki kodin ulkopuolelle sijoitetut ja lyhyet sijoitukset. Kaikista huostassa olevista lapsista hieman vajaa puolet on perhehoidossa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 1.)

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetuttujen lasten ja nuorten lukumäärät vuosina 1991–2009. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 1)

4.2.4 Sijaishuollon valtakunnalliset kriteerit

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeuksien lisäksi on syytä kiinnittää huomio myös lapsen sijaishuollon sisältöön ja laatuun (Saastamoinen 2008, 21). Suomalaisen sijaishuollon valtakunnalliset laatukriteerit ovat saaneet alkunsa vuonna 2001 si-

jaishuollon toimijoiden ja Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyöstä RAY:n tuemassa Laituri-projektissa. Kriteerit mahdollistavat arvioimaan sijaishuoltoa lapsen näkökulmasta. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 5.)

Kriteerien avulla lasta sijoittavat työntekijät pystyvät varmistamaan, että lapsen sijoitus voidaan heti ensimmäisellä kerralla tehdä parhaimpaan mahdolliseen sijaishuoltopaikkaan. Kriteerien kautta myös sijaishuollon yksiköt pystyvät tarkkailemaan ja kehittämään toimintaansa. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 5.)

4.3 Jälkihuolto

Lastensuojelulain mukainen jälkihuolto on sijaishuollon jälkeen annettava tukitoimi. Lastensuojelulain 16 a §:n mukaan se kunta, joka on vastannut sijaishuollon kustannuksista, vastaa myös jälkihuollon kustannuksista. Jälkihuollon järjestämisvastuu päättyy lastensuojelulain 75 §:n mukaan viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (L417/2007.) Jälkihuollon tarkoituksena on saattaa lapsi takaisin kotiin tai nuori itsenäiseen elämään, itsenäiseksi aikuiseksi ja omillaan toimeentulevaksi, kuitenkin niin, että hänellä on oma lähiverkko tukena (Känkänen & Laaksonen 2006, 46).

Jälkihuollon muotoja ovat muun muassa koulutuksen tukeminen, terapiapalvelujen ynnä muiden palvelujen järjestäminen, nuoren taloudellinen tukeminen, asunnon järjestäminen, sekä harrastusten tukeminen. Jälkihuollossa olevan nuoren asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet. Usein perhehoidossa olleen nuoren jälkihuolto jatkuu perhehoitona (Perhehoitoliitto.fi, 2011.) Sijaisvanhempi saa palkkiota ja korvauksia sopimuksen mukaisesta nuoren perhehoidossa annettavasta jälkihoidosta, vaikka nuori asuisi sijaisperheessä vain viikonloppuisin (Räty 2010, 410).

5 PERHEHOITO

Perhehoitoa annetaan muun muassa kehitysvammaisille, mielenterveyspotilaille, vanhuksille sekä lastensuojelullisista syistä sijoitetuille lapsille yksityiskodissa. Perhehoitoa voidaan toteuttaa toimeksianto- tai ostopalvelusopimuksella. Kunnan ja sijaisperheen vanhempien kesken tehdään perhehoidosta toimeksiantosopimus. Ammatillisen perhekodin vanhemmat tekevät taas kuntien kanssa ostopalvelusopimuksen ja ne toimivat lääninhallituksen luvalla. (Hakkarainen ym. 2010, 5–6, Ketola 2008a, 18–19.) Opinnäytetyössä käsitellään toimeksiantosopimussuhteista perhehoitoa, jota annetaan lapsille lastensuojelullisista syistä.

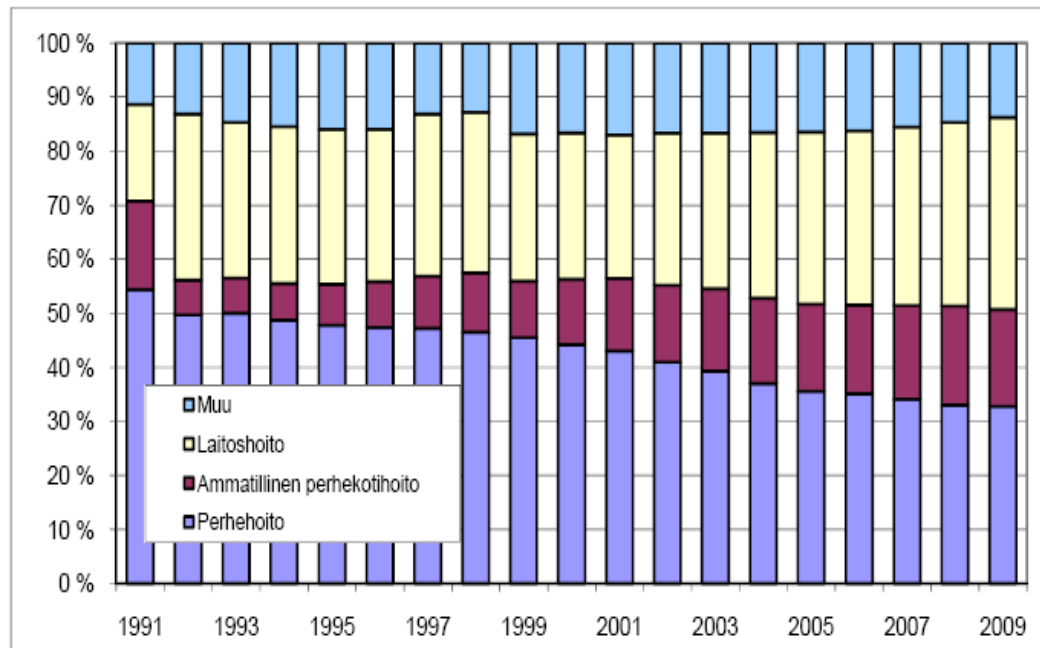
5.1 Suomen perhehoito 1800-luvulta nykypäivään

Perhehoitoa ei tunnettu 1800-luvun Suomessa perhehoidon nykyaikaisessa merkityksessä. Ensisijaisesti sukulaiset ja kyläläiset pitivät huolen toisistaan. Kirkko ja hyvät ihmiset kantoivat vastuun muista huolenpidosta osattomista. Kerjäys kiellettiin 1800-luvun alkupuoliskolla, jonka vuoksi syntyi elätehoito, ruotuhoito sekä vaivaistalot. Elätehoito tapahtui kodissa, joka pyysi lapsista, vaivaisista tai köyhistä pienintä korvausta. Jo tuolloin tavoiteltiin kuntien kulujen minimointia. Näin ollen ikävänä tunnetut köyhäinhuutokaupat saivat alkunsa, jotka ovat pitkään olleet taustalla perhehoitoa kehittäessä. (Ketola 2008a, 15.)

Köyhäinhuutolaki astui voimaan vuonna 1923. Tässä laissa määrättiin kunnan velvollisuudeksi auttaa jokaista hädänalaista hoidoin ja elatuksin. Köyhäinhuutolaissa oli monta säännöstä huollossa olevien lasten perhehoidosta. Tuolloin perhehoitoa pidettiin ensisijaisena hoitomuotona. Ensimmäinen lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 1936, jossa oli paljon säädöksiä köyhäinhuutolaista sellaisenaan. (Ketola 2008a, 15–16.)

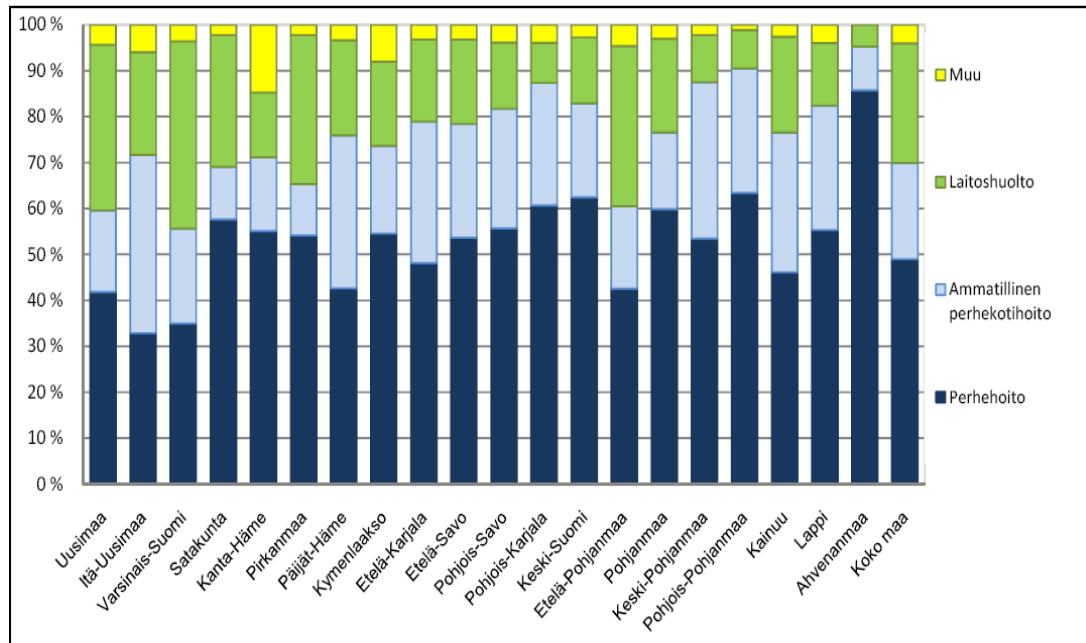
Lastenkoteja perustettiin sotien välisenä aika Suomessa runsaasti ratkaisemaan sota-ajan lastenhuolto-ongelmia. Lastensuojelulaitoksien tulevaisuus näytti valoisalta 1970-luvulle saakka. (Pulma & Turpeinen 1987, 221–224.) Länsieurooppalainen lastensuojelu 1970- ja 1980-luvuilla alkoi siirtyä suurista laitoksista vaihtoehtoisiin sijoituksiin, sijaishuollosta perhettä tukevaan avohuoltoon sekä avo-

huollosta ennalta ehkäiseviin toimiin (Hujala 2004, 62). Sijaisperheisiin tehtyjen sijoitusten määrät olivat 1980-luvulla korkeimmillaan. Perheisiin sijoitettavien lasten ja nuorten lukumäärä on kuitenkin tasaisesti laskenut 1990-luvulta aina 2000-luvulle asti (ks. Kuvio 2.). (Ketola 2005, 125.)

Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret sijoitusmuodon mukaan vuosina 1991–2009. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 6)

Sijaisperheeseen pääsyn mahdollisuus on hyvin eriarvoista maamme lapsilla ja nuorilla (ks. Kuvio 3.) (Ketola 2008b, 30). Vuoden 2009 tilastot kertovat, että kaikista sijoitetuista lapsista ja nuorista 33 % sijoitettiin perhehoitoon, 18 % ammatilliseen perhekotihoitoon, 35 % laitoshuoltoon ja 14 % muuhun huoltoon (ks. Kuvio 2.) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 6).

Kuvio 3. Huostassa olleet lapset sijoitusmuodon mukaan maakunnittain 31.12.2009. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 4)

Ketola (2005, 126) toteaa, että sijaisperhetoiminnan vähenemiseen ei ole yhtä selkeää syytä. Hänen mukaan suunnittelemattomuus näkyy yleisesti lastensuojelussa, eikä ainoastaan sijaisperhetoiminnan järjestämisessä. Sijaisperhetoiminnassa suunnittelemattomuus ilmenee muun muassa siinä, että sijaisperhetoiminnasta ei tiedoteta tarpeeksi, rekrytointiin ei käytetä oikeanlaisia voimavaroja, sekä valmennus ei ole järjestelmällistä kaikkialla.

Joidenkin sijaisperheeksi aikovien taloudelliset tilanteet voivat johtaa heidät eriarvoiseen asemaan muihin sijaisperheeksi hakeutuviin nähden. Tämä johtuu siitä, että sijaisperheiden rekrytointi on jätetty yksittäisten kuntien huoleksi. Jotkut kunnat vaativat sijaisperheiltä vakaata taloudellista tilannetta, kun taas toiset eivät sitä vaadi. Tämä voi johtaa siihen, että muutoin sopivat sijaisvanhemmat luopuvat aikeesta ryhtyä sijaisvanhemmiksi. (Luomala 2006, 6–7.)

5.2 Perhehoitoa antavat sijaisvanhemmat

Laki määrittelee, että sijaisvanhemmaksi voi ryhtyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi on sopiva antamaan

perhehoitoa omassa kodissaan. Näitä ominaisuuksia käydään läpi keskusteluissa sosiaalityöntekijän kanssa ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä. (Ketola 2008a, 21.) Erityisiä koulutusvaatimuksia sijaisvanhemmalle ei ole, jos hänellä on hoidettavanaan enintään neljä lasta, omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien. Erityistä huolenpitoa vailla olevat lapset voivat kuitenkin vaikuttaa sallittuun lasten lukumäärään. (Sijaisvanhemmaksi.fi, 2011b)

Sijaisvanhemmaksi aikoville ei ole määritelty ehdottomia ikärajoja. Pääsääntönä tähän on, että sijaisvanhemman tulisi ikänsä puolesta sopia lapsen biologiseksi vanhemmaksi. (Sijaisvanhemmaksi.fi, 2011b) Yksin elävät voivat toimia sijaisvanhempina. He tarvitsevat kuitenkin ympärilleen kattavan tukiverkoston. On tavallista, että biologinen vanhempi toivoo perheetöntä sijaisvanhemmaksi lapselleen, koska se on lapselle ja vanhemmalle itselleen tuttu perhemuoto. (Arkimies 2008, 191.)

5.2.1 Sukulaissijoitus

Lastensuojelulain 32 §:n mukaan on otettava huomioon sukulaisten mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen ennen kodin ulkopuolelle sijoittamista. (L417/2007.) Sukulaissijoituksen etuna nähdään, että sukulaiset ovat useimmiten lapselle entuudestaan tuttuja ja yhteistyö biologisten vanhempien kanssa on mutkattomampaa. Lisäksi suvulla nähdään olevan merkitystä lapsen identiteetille (Arkimies 2008, 125).

5.2.2 Tukiperhe

Tukiperhetoiminta kuuluu lastensuojelun avohuollontukitoimiin. Tukiperheenä toimiminen voidaan määritellä vapaaehtoistyöksi tai lyhytaikaiseksi perhehoidoksi. Tukiperhe voi olla muutamasta kuukaudesta useaan vuoteen kestävässä tukiperhesuhteessa lapseen. (Keränen 2004, 9.) Tukiperheillä nähdään olevan merkitystä ennalta ehkäisevässä lastensuojelussa. Tukiperheet auttavat lapsen biologista perhettä muun muassa hoitamalla apua tarvitsevia lapsia viikonloppuisin ja lomaaikoina. Aina kaikilla vanhemmilla ei ole tukiverkkoa, joka auttaisi lasten hoidos-

sa, esimerkiksi monet yksinhuoltajat ovat ilman tukiverkkoa yksin lapsen kanssa. (Arkimies 2008, 151.)

5.3 Sijaisvanhempien tehtävä, asema ja oikeudet

Sijaisvanhemman täytyy luoda lapselle turvallinen ja virikkeellinen hoitoympäristö. Hänen tulee huomioida hoito- ja kasvatustehtävässään lapsen erityistarpeet kehityksessä. Sijaisvanhemmalla on tärkeä rooli lapsen läheistensä yhteydenpidon ja suhteiden turvaamisessa. (Hakkarainen ym. 2010, 9.)

Sijaisvanhemman sitoutumisella lapseen on merkitystä sijoituksen onnistumisen kannalta. Sitoutuneisuus on kuitenkin yhteydessä pysyvyyteen. Sitoutuminen lapseen vaikeutuu tilanteissa, jossa sijaisvanhemmat ovat epätietoisia siitä, että kuinka pitkään lapsi saa olla heillä. (Kalland 2011, 212.)

Sijaisperheen isä Kimmo Vainiola antaa muutamia neuvoja sijaisperheeksi aikoville kirjassa Terveisiä sijaisperheestä! – yhdessä lapsen parhaaksi. Sijaisvanhemmuutta harkittaessa on kuunneltava perheen omia lapsia ja koulutukseen hakeutumisen on oltava perheen yhteinen päätös. Sijaisvanhemmaksi aikovien on tärkeää pohtia omaa suhdetta muun muassa päihdeongelmiin, mielenterveyspotilaisiin tai väkivaltaan ja käydä läpi omaa lapsuuttaan ja kasvattajaidentiteettiä. Sijaisvanhempien on tärkeää muistaa, että sijaislapsi on heillä väliaikaisesti. Voimavarojen ja parisuhteen huoltaminen on tärkeää sijaisperheenä toimiessa. (Arkimies 2008, 50.)

Sijaisperheen saamat tuet voidaan jakaa taloudelliseen tukeen, käytännölliseen tukeen, koulutukselliseen tukeen ja emotionaaliseen tukeen (Janhunen 2008, 138). Sijaisperheiden tukemisen kehittämisellä on suuri merkitys, jotta sijaisperheet voisivat ottaa vastaan haastavimpia sijoitustarpeita (Ketola 2005, 126).

Perhehoitajalaissa (L312/1992) säädetään sijaisvanhempien asemasta ja oikeuksista. Sijaisvanhemmalla on oikeus hoitopalkkioon, kustannusten korvaukseen ja vapaaseen. Perhehoitajalle kertyy yksi vapaapäivä niiltä kuukausilta, jonka aikana hän on toiminut perhehoitajana vähintään 14 vuorokautta. Sijaisvanhemmalla on oikeus myös kunnalliseen peruseläketurvaan ja tapaturmavakuutukseen (Hakka-

rainen ym. 2010, 9). He voivat jäädä vanhuuseläkkeelle, kun he täyttävät 63 vuotta. Sijaisvanhempien jatkaessa työtä perhehoitajina, eläkettä karttuu 68 ikävuoteen asti. (Perhehoitoliitto.fi, 2011.)

Lapsen sijoittaminen edellyttää entistä useammin toisen sijaisvanhemman jäämistä kotiin vastaamaan täysipäiväisesti lapsen hoidosta. Perhehoidosta maksettava palkkio ja kulukorvaus eivät useinkaan mahdollista tulotason säilymistä tällaisissa tilanteissa. Sijaisvanhemmille onkin tärkeitä hoitovapaan, vuorotteluvapaan sekä osa-aikalisän suomat mahdollisuudet. (Hakkarainen ym. 2010, 20.)

Sijaisvanhempi saa hoitovapaata kodin ulkopuolisesta työstään työlainsäädännön perusteella. Hoitovapaa-oikeus oikeuttaa sijaisvanhemman kahteen kokoaikaiseen hoitovapaajaksoon alle 3-vuotiaan lapsen hoitamiseksi. (Hakkarainen ym. 2010, 20.) Työsopimuslain 3 §:n mukaan säädetään, että yhden hoitovapaajakson vähimmäispituus on kuukausi ja että yli kahden kuukauden ja kuukautta lyhyemmistä hoitovapaajaksosta voidaan sopia (L55/2001). Sijaisvanhemmalla on oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen sijoitetun lapsen sairastuessa, kun kyseessä on alle 10-vuotias lapsi. Tilapäisen hoitovapaan oikeus on kerrallaan enintään neljä työpäivää. (Hakkarainen ym. 2010, 20.)

Sijaisvanhempi on oikeutettu vuorotteluvapaaseen, jonka ajalta sijaisvanhempi saa korvaukseen. Sijaisvanhemman vuorottelulisään ei vaikuta millään lailla perhehoidon hoitopalkkion määrä. Sijaisvanhemman on mahdollista saada yhtä aikaa vuorottelulisää ja hoitopalkkiota. Sijaisvanhempana toimimisesta ei voi jäädä vuorotteluvapaalle. Sijaisvanhemmalla on oikeus myös työajan lyhentämisestä maksettavaan osa-aikalisään, jos hän on toiminut saman työnantajan alaisuudessa yhtäjaksoisesti vähintään vuoden verran. (Hakkarainen ym. 2010, 20.)

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 17 §:n mukaan sijaisvanhempi on oikeutettu saamaan tarpeelliset tiedot sijoitettavan lapsen elämäntilanteesta, historiasta ja terveydentilasta, jotta perhehoidon onnistuminen olisi mahdollista. Vaitiolovelvollisuus sitoo sijaisvanhempana toimivaa henkilöä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa 15 §:n mukaisesti (L812/2000).

6 PERHEHOIDON TULEVAISUUS

Lastensuojelulain ja perhehoitajalain muuttumisen myötä perhehoidon asema tulee muuttumaan Suomessa merkittävästi. Luvun tarkoitus on kuvata kattavasti perhehoitajalain muutokset, kertoen jokaisesta muutoksesta erikseen, mikä niissä tulee muuttumaan. Luvun alussa selvitetään, miksi perhehoito nähdään laitoshoidon parempana lasten sijoitusmuotona, sillä nämä syyt ovat osaltaan olleet vaikuttamassa lakien muuttumiseen.

6.1 Perhehoidon edut

Laitoshoidon on arviolta neljä kertaa kalliimpaa kuin perhehoito. Kustannukset kodin ulkopuolelle tehdyistä lastensuojelullisista sijoituksista ovat nousseet 2000-luvulla noin 15 % vuosittain. Sijoitusten määrät ovat samanaikaisesti kasvaneet noin 3,6 % vuodessa, mikä ei ole yhtenevä kustannusten nousun kanssa. Syynä tähän pidetään sijoitusten laitosvaltaistumista. Laitosvaltaistumista voidaan osaltaan selittää sillä, että sijoitukset kohdistuvat usein murrosikäisiin lapsiin. Murrosikäisten lasten sijoitukset tapahtuvat usein laitoksissa tai ammatillisissa perhekohteissa, jotka ovat kalleimpia sijoitusmuotoja. (Turunen, 2010.)

Vaikka perhehoito olisikin taloudellisempi, se on usein myös lapsen kannalta laitoshoitoa parempi sijoitusmuoto. Lapselle tärkeää turvallisuutta tuottavia tekijöitä ovat kiinnittyminen ja kiintyminen. Nämä tekijät ovat koetuksella silloin, kun päädytään kodin ulkopuoliseen sijoittamiseen. (Mahkonen 2010, 121.) Turvalliset ja pysyvät kiintymyssuhteet lapselle voidaan tarjota paremmin perhehoidossa kuin laitoshoidossa. Lapsen sijoitusta ja huostaanottoa tulisi arvioida juuri sen pysyvyyden kannalta kiintymyssuhdeteoreettisen näkökulman mukaan. (Kalland 2011, 207–108, 216.)

6.2 Perhehoitajalain muutokset

Lastensuojelulain uudistumisen myötä perhehoidosta tulee ensisijainen sijaishuollon muoto. Näin sijoitettavien lasten mahdollisuudet päästä perhehoitoon tasapuolistuvat. (Perhehoitoliitto.fi, 2011.) Perhehoitajalain ennakkovalmennuksen, hoi-

topalkkion ja koulutuksen ja tuen muutokset ovat tulleet voimaan 1.8.2011, mutta niitä aletaan soveltaa 1.1.2012 (Kunnat.net, 2011). Alla olevassa taulukossa on lyhyesti tarkasteltu perhehoitajalain muutoksia ja lisättyä säännöstä.

Taulukko 1. Perhehoitajalain muutokset ja lisätty säännös. (L312/1992; 317/2011.)

Perhehoitajalaki	Ennen	Nykyään
1 § Ennakkovalmennus	vapaaehtoinen ennakkovalmennus	pakollinen ennakkovalmennus
2 § Hoitopalkkio	vähimmäispalkkio 353, 62 (1.1.2011 lähtien)	vähimmäispalkkio 650 euroa
7 § Koulutus ja tuki	valmennus, työnohjaus ja koulutus	valmennus, työnohjaus ja koulutus + jokaiselle hoidettavalle oma vastuhenkilö
6 a § Perhehoitajan sijaishuolto	-	sijaisjärjestelmä

6.2.1 Perhehoitajien ennakkovalmennus

Sijaisvanhemmaksi aikovan on suoritettava perhehoitajien ennakkovalmennus ennen kuin hänen kanssaan voidaan tehdä perhehoitoa koskeva toimeksiantosopimus. Laissa on kohta, jossa on ajateltu lapsen etua käytännössä niin, että sijoitus toteutetaan hyvin pian perheeseen, joka kuuluu sijoitettavan lapsen lähipiiriin. Tällaisissa tapauksissa ennakkovalmennus voidaan erityisistä syistä suorittaa loppuun vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. (Kunnat.net, 2011)

Perhehoitajalain 7 §:n mukaisesti kunta tai kuntayhtymä, joka vastaa perhehoidon järjestämisestä, vastaa myös sijaisvanhemmalle annettavasta tarvittavasta valmennuksesta, koulutuksesta ja työnohjauksesta sekä sijaisvanhemmaksi aikovalle henkilölle annettavasta ennakkovalmennuksesta (L317/2011).

Ennakovalmennuksessa tulee selvittää, mitä perhehoitajan tehtävä edellyttää. Valmennusta järjestettäessä on otettava huomioon hoidettavien mahdolliset erityistarpeet sekä hoitajien osaaminen. Valmennuksen pitäisi sisältää tietoa perhehoitajien asemasta, velvollisuuksista ja lainsäädännöstä. Ennakovalmennuksen jälkeinen arviointimenetelmä ja kirjallinen arviointi perhehoitajan valmiuksista ja edellytyksistä toimia tehtävässä tulisi sisältyä ennakovalmennukseen. Laadukas ennakovalmennus syntyy siitä, että valmennus on riittävä kestoaltaan ja määrältään ja se on prosessinomainen. Ennakovalmennuksen avulla voidaan selvittää sijaisvanhemmaksi aikovien henkilöiden soveltuvuus tehtävään. (Kunnat.net, 2011.)

6.2.2 Hoitopalkkio

Perhehoitajalla on oikeus saada hoitopalkkiota perhehoidossa hoidettavien hoidosta, ellei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu. Perhehoidossa olevasta henkilöstä maksetaan vähintään 650 euroa hoitopalkkiota kalenterikuukaudessa. Hoitopalkkio voidaan maksaa vähimmäismäärää pienempänä, jos niin on sovittu erityisestä syystä. Hoitopalkkiota ei myöskään makseta, jos perhehoitaja on kieltäytynyt vastaanottamasta palkkiota. (L317/2011.) Hoitopalkkion vähimmäismäärä on ollut 1.1.2011 lähtien 353,62 euroa kuukaudessa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti. Hoitopalkkioiden määrää tarkistetaan vuosittain työntekijän eläkelaisa tarkoitetulla palkkakertoimella. (Kunnat.net, 2011.)

6.2.3 Koulutus ja tuki

Perhehoitajalaissa määrätään, että perhehoidon järjestämisestä vastaava kunnan tai kuntayhtymän on järjestettävä sijaisvanhemmalle tarvittava valmennus, työnohjaus ja koulutus. Sijaisvanhemmaksi aikoville henkilöille annettava ennakovalmennus kuuluu kunnan tai kuntayhtymän järjestettäväksi. (L312/1992.)

Sijaisvanhemmuudesta tehdyistä tutkimuksista ilmenee, että sijaisvanhempien mielestä he eivät saa tarpeeksi tukea. Heidän mielestään on hankalaa tavoittaa sosiaalityöntekijää. Myös sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen tuottaa vaikeuksia. Sosiaalityöntekijöiltä odotetaan, että he tutustuisivat ajan kanssa lapseen ja hänen

perheeseensä, sekä olisivat sijaisvanhempien kanssa tiiviimmässä yhteistyössä. Tiedonkulku, ohjeistus ja yhteiset käytännöt tarvitsevat myös sijaisvanhempien mielestä muutosta. (Janhunen 2008, 137.) Perhehoidossa on vaarana, että se nähdään liian tavallisena arkena. Näin ollen perhetyöntekijä ei saa kaikissa tilanteissa tarvitsemaansa tukea, jolloin on vaarana sijoitusten epäonnistuminen. (Hujala 204, 2007.)

Perhehoitajalain muuttumisen ansiosta jokaiselle perhehoidossa olevalle hoidettaville nimetään oma vastuutyöntekijä. Sijaisvanhemmille tulee järjestää riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijää. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja voi esimerkiksi toimia vastuutyöntekijänä. (Kunnat.net, 2011; L317/2011.)

6.2.4 Perhehoitajan vapaan tai muun poissaolon järjestäminen

Uutena säännöksenä perhehoitajalakiin on tullut kohta, jonka mukaan sijaishoitaja voi tulla hoitamaan sijaisvanhemman kotiin perhehoidossa olevia lapsia sijaisvanhemman vapaan tai muun poissaolon ajaksi. Tämä edellyttää sitä, että kunta tekee toimeksiantosopimuksen sellaisen henkilön kanssa, joka täyttää perhehoitajalta vaadittavat edellytykset. Tämän järjestelyn on sovittava sijaisvanhemmalle sekä sen on oltava hoidettavien lapsien edun mukaista. Sijaishoitajan palkkiosta ja sijaishoidosta aiheutuvien kulujen korvaamisesta sekä sopimuksen voimassaolosta sovitaan toimeksiantosopimuksessa. Sijaishoitajalla on samanlainen sosiaaliturva kuin perhehoitajalla. (Kunnat.net, 2011.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa vastataan kysymyksiin, mistä tutkimus on saanut alkunsa ja mikä tehtävä sillä on. Luvussa kerrotaan tutkimuksessa käytetyistä tutkimusmenetelmistä, ja kuinka tutkimuksessa on otettu huomioon luotettavuus- ja pätevyysasiat. Kyselyn ja haastattelun vaiheiden kuvaaminen auttaa hahmottamaan tutkimuksen kokonaisuutta.

7.1 Tutkimuksen tarkoitus

Keväällä 2011 eduskunta hyväksyi lastensuojelulain ja perhehoitajalain muutos ehdotukset. Lastensuojelulain muutos saa aikaan sen, että sijaishuolto tulee järjestää ensisijaisesti perhehoidossa. (EV344/210vp- HE334/2010.) Sijaishuoltoa aletaan järjestää perhehoidossa ensisijaisesti vuonna 2012 (Kunnat.net, 2011). Tästä ajankohtaisesta aiheesta nousi opinnäytetyön päätutkimusongelmaksi selvittää, kuinka kiinnostuneita ihmiset ovat sijaisvanhemmuudesta. Opinnäytetyön tarkoitus on myös osaltaan jakaa tietoa perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta, mikä tekee tutkimuksesta edukatiivisen.

7.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytettiin sekä kvalitatiivisia eli laadullisia että kvantitatiivisia eli määrällisiä menetelmiä, mitkä soveltuvat hyvin tarkoitukseen selittää ja kuvailla kyselyyn vastanneiden ihmisten kiinnostuneisuutta, mielikuvia ja tietoutta perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 138–139).

Kvalitatiivinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitellaan kohteen kokonaisvaltaista kuvaamista ja pyritään paljastamaan tosiasioita. Tällaisella tutkimuksella saadaan vastaajien tilanteesta tärkeää tietoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.) Kvalitatiivisella aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä analysoitiin kyselyn avoimet kysymykset. Sisällönanalyysi aloitettiin redusoimalla eli pelkistämällä vastaukset yksittäisiin ilmaisiin. Pelkistetyt ilmaukset klusterisointiin eli ryhmiteltiin alaluokkiin. Mahdollisuuksien mukaan aineisto ryhmiteltiin ylä- tai pääluokkiin saakka. Näiden toimenpiteiden jälkeen aineisto abstrahoitettiin eli sille tehtiin teo-

reettiset käsitteet. Viimeiseksi aineisto kvantifioitiin eli laskettiin kuinka monesti sama asia esiintyy aineistossa. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 109–114.)

Kvantitatiivinen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineisto edustaa tilastollisesti perusjoukkoa. Tutkimus alkaa perusjoukon määrittelemisellä, johon tulosten tulee perustua. Tästä perusjoukosta saadaan tulos. Määrällisessä tutkimuksessa aineisto muokataan tilastollisesti käsiteltävään muotoon ja johtopäätökset tehdään havaintoaineiston tilastolliseen analysointiin perustuen. (Hirsjärvi ym. 2009, 140.) Microsoft Exceltaulukkolaskentaohjelmaa käytettiin kvantitatiivisesti analysoitavissa oleviin kysymyksiin.

7.3 Tutkimuksen validin ja reliaabelin kriteerit

Tutkimuksen täytyy täyttää validin ja reliaabelin kriteerit. Validilla eli luotettavuudella tarkoitetaan, että tutkimusmenetelmän on mitattava sitä, mitä on tarkoitus mitata. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkija kuvailee tarkoin miten ja missä tutkimus on suoritettu. Reliaabelius eli pätevyys tarkoittaa, että mittaustulokset ovat toistettavissa, eivätkä ne anna sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.)

Vastaajia on kvantitatiivisessa tutkimuksessa yleensä paljon (Kananen 2010, 96). Tutkimus toteutettiin todennäköisyyteen perustumattomalla otannalla, vaikkei se usein anna tilastollisesti oikeita tutkimustuloksia. Tulokset voivat olla tästä huolimatta luotettavia ja oikeita. Tutkimuksessa käytettiin harkinnanvaraista otantaa, sillä se ei perustu tilastoihin tai sitä ei tehdä tilastollisin menetelmin, vaan uskotaan valittujen vastaajien edustavan perusjoukkoa parhaiten. (Kananen 2010, 97–98.)

7.4 Kyselyn suorittaminen

Opinnäytetyössä kysyttiin kyselyn avulla kuinka kiinnostuneita ihmiset, jotka eivät toimi sijaisvanhempina, ovat sijaisvanhemmuudesta. Kyselyn avulla selvitetiin myös heidän mielikuviaan ja tietouttaan perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta. Kysely on yksi aineistonkeräämistapa, jossa jokaiselta vastaajalta kysytään

samat kysymykset samassa järjestyksessä. Kyselylomake sopii hyvin tutkimukseen, joissa tarkastellaan ihmisten mielipiteitä, asenteita ja käyttäytymistä. Kyselyä voidaan käyttää myös silloin, kun vastaajia on paljon, ja he asuvat laajalla alueella. (Vilka 2007, 28.)

Kyselyn avulla voidaan saavuttaa useita henkilöitä ja täten kysyä heiltä erilaisia kysymyksiä liittyen sijaisvanhemmuuteen. Menetelmänä se on tehokas säästäten aikaa ja vaivannäköä. Siinä on myös heikkouksia: tulosten tulkinta on vaikeaa ja kyselyyn vastanneiden huolellisuutta ja rehellisyyttä on vaikeaa mitata. Kyselyssä voi olla väärinymmärryksiä, sillä aina ei ole selvää, kuinka selkeät vastausvaihtoehdot ovat olleet vastaajalle. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.)

Tutkimusta varten tehtiin nelisivuinen kyselylomake (LIITE 1), jota jaettiin 100 kappaletta postilaatikoihin Alajärven Pynttärin kylän alueelle. Pynttärin kylä sijaitsee Alajärven keskustan tuntumassa. Kylässä on noin 135 taloutta ja 400 vakituista asukasta. Uudet asukkaat ovat vaikuttaneet Pynttärin nuoren ikäluokan kasvuun. (Pynttäri- kylä kaupungin kupeessa, 2011.)

Kyselylomakkeille tehtiin vastauspostilaatikko kylän postilaatikon yhteyteen. Kyselylomakkeen mukana jaettiin kirjekuori, jolla vastaajat saivat halutessaan toimittaa vastauksensa suoraan tutkijalle. Vastausaika oli kolme viikkoa elo-syyskuun vaihteessa.

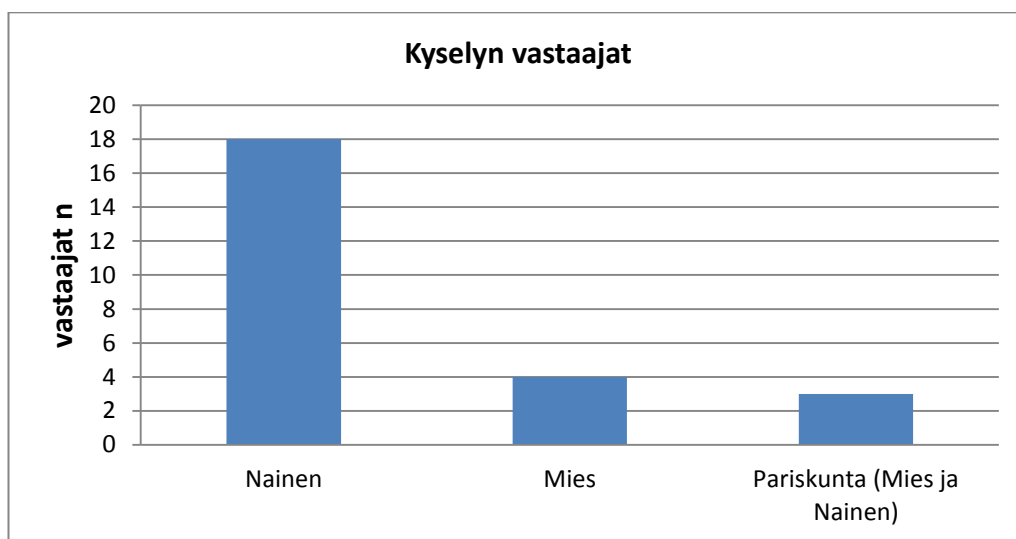
7.5 Haastattelun suorittaminen

Haastattelu tehtiin kolmen tutun sijaisvanhemman kanssa. Täten tutkimukseen saatiin käytännöllistä tietoa perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta. Avoin haastattelu on tavallisen keskustelun kaltainen, eikä sen etenemistä ole määritelty. Keskustelu etenee kuitenkin tietyssä aihepiirissä vapaasti, ja suurelta osin haastateltavan ehdoilla. Tarkoituksena on keskustella tutkijan etukäteen valitsemista teemoista antaen kuitenkin tilaa haastateltavan kokemuksille, tuntemuksille, mielipiteille ja perusteluille. (Hirsjärvi & Hurme, 2001; Eskola & Suoranta 2000, 86–88.) Avoimia haastatteluja tehtiin kaksi kappaletta.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselylomakkeita jaettiin 100 kappaletta. Vastauksia tuli 26, joten vastausprosentti oli 26. Vastaukset käsiteltiin anonymisti. Vastauksista saatiin seuraavanlaiset tutkimustulokset, joita havainnollistetaan taulukon ja kuvioiden avulla.

8.1 Vastaajat ja parisuhdemuoto

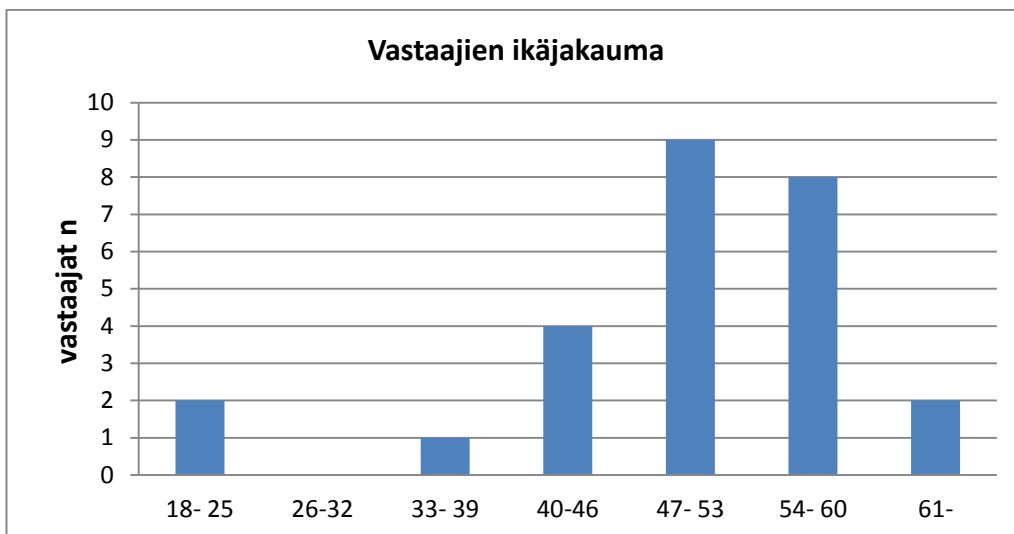

Kuvio 4. Kyselyn vastaajat.

Kyselyyn vastasi 18 naista, 4 miestä ja 3 pariskuntaa. Pariskuntien vastaukset käsitellään yhtenä vastaajana. Vastaajista 24 oli naimisissa ja 2 avoliitossa.

8.2 Vastaajien ikäjakauma

Kyselylomakkeessa oli seitsemän ikäryhmää alkaen 18 vuotta täyttäneistä, vaikka sijaisvanhemmaksi aikoville ei ole kuitenkaan määritelty tiettyä ikärajaa (ks. luku 5.2).

Kuvio 5. Vastaajien ikäjakauma.

47–53-vuotiaiden ikäryhmään kuului 9 vastaajaa, 54–60-vuotiaiden 8 vastaajaa, 40–46-vuotiaiden 4 vastaajaa, yli 60-vuotiaiden 2 vastaajaa, 18–25-vuotiaiden 2 vastaajaa ja 33–39-vuotiaiden 1 vastaaja. Pariskuntia pyydettiin laittamaan ikäryhmään kaksi rastia, jos heidän ikänsä kuuluivat eri ikäryhmiin. Yksikään pariskunnista ei merkinnyt kahta rastia.

8.3 Vastaajien kiinnostuneisuus sijaisvanhempana toimimiseen

Kuvio 6. Vastaajien kiinnostuneisuus sijaisvanhempana toimimiseen.

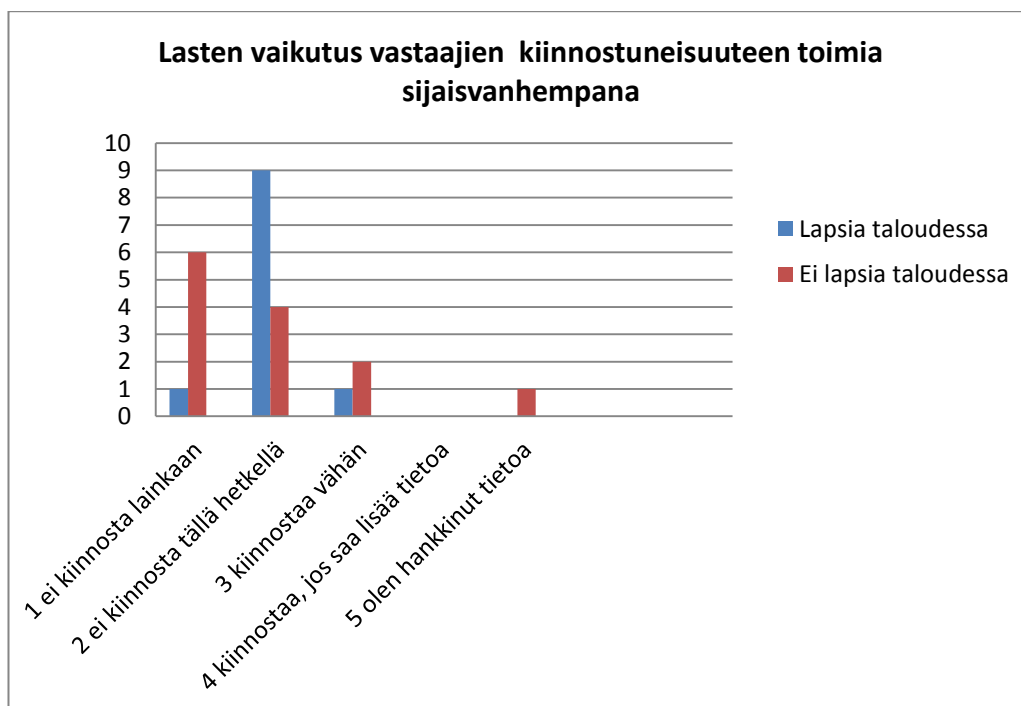
14 vastaajaa vastasi, ettei sijaisvanhemmuus kiinnosta tällä hetkellä. 8 vastasi, ettei se kiinnosta lainkaan. 3 vastaisi sen kiinnostavan vähän ja 1 vastasi hankkineensa tietoa siitä.

Suurin osa vastauksista osoitti, että sijaisvanhemmuus ei kiinnosta. Kyselyyn vastanneiden ikäryhmistä (ks. Kuvio 5.) näkyi, että enemmistö on 47–60 ikävuoden välillä. Tutkimustuloksissa (ks. Kuvio 10.) moni vastaaja mainitsi iän yhdeksi esteeksi ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Perhehoidon teettämässä gallup-tutkimuksesta 35–45-vuotiaitten ikäryhmässä sijaisvanhempana toimimista pidettiin melko tai erittäin kiinnostavana (Ketola 2008b, 56). Tämän opinnäytetyön tutkimuksen vastaajista mahdollisesti 5 vastaajaa (33–39- tai 40–46-vuotiaista) kuului gallup-tutkimuksen ikäryhmään. Kyseisten ikäryhmien vastaajien pieni lukumäärä voi vaikuttaa osaltaan saatuihin tutkimustuloksiin, jossa sijaisvanhempana toimiminen ei näytä kiinnostavan.

Ikäkkäämmillä vastaajilla voi olla taustalla oletus, että sijaisvanhempana toimiminen vaatii monen vuoden sitoutumisen. He ovat voineet vastata, ettei heitä kiinnosta sijaisvanhempana toimiminen, koska he tiedostavat muun muassa eläkeikänsä lähenemisen. Aiemmin luvussa 5.3 mainittiin, että sijaisvanhemmat voivat jäädä vanhuuseläkkeelle täytettyään 63 vuotta. Kuitenkin ikäkkäämmät sijaisvanhemmat voisivat toimia tukiperheenä sijoitetuille lapsille (ks. luku 5.2.2). Tällöin heidän ei tarvitsisi sitoutua sijaislapseseen useamman vuoden ajaksi.

8.4 Vastaajien perhe ja sijaisvanhempina toimivat tuttavat

Tutkimuksessa verrattiin vaikuttavatko vastaajan lapset, muut samassa taloudessa olevat henkilöt sekä lähi- tai tuttavapiirissä sijaisvanhempana toimivat tai toimineet henkilöt, vastaajan kiinnostuneisuuteen toimia sijaisvanhempana. Liitteessä (LIITE 3) on taulukoitu vastaajien lasten iät sekä tieto siitä, että asuvatko he vastaajan kanssa samassa taloudessa. Lapsia oli 24 vastaajalla, joista 13:lla asui lapsia samassa taloudessa, ja 11:lla eri taloudessa. Lapsia ei ollut 2 vastaajalla. Yhdessäkään vastauksessa ei ilmennyt, että vastaajan taloudessa asuisi muita henkilöitä.

Kuvio 7. Lasten vaikutus vastaajien kiinnostuneisuuteen toimia sijaisvanhempina.

Vastaajista, jolla ei asunut lapsia samassa taloudessa, 6 vastaajaa vastasi, ettei sijaisvanhemmuus kiinnosta lainkaan, 4 vastasi, ettei se kiinnosta tällä hetkellä, 2 vastasi sen kiinnostavan vähän ja 1 vastasi hankkineensa tietoa siitä. Vastaajista, jolla asuu lapsia samassa taloudessa, 9 vastasi, ettei se kiinnosta tällä hetkellä. 1 vastasi, ettei se kiinnosta lainkaan ja 1 vastasi, että kiinnostaa vähän.

Vastaukseen vaikutti se, onko samassa taloudessa lapsia vai ei. Vastaajat, joilla asui lapsia samassa taloudessa, vastasivat useammin kuin vastaajat, joilla ei asu, että sijaisvanhemmuus ei kiinnosta tällä hetkellä. Vastaajat, joilla ei asunut lapsia samassa taloudessa vastasivat useammin, ettei heitä kiinnosta lainkaan.

Luvussa 8.7 käsitellään syitä, minkä takia vastaajat eivät ryhtyisi sijaisvanhemmiksi. Yksi syy on muun muassa tämänhetkinen elämäntilanne (ks. Kuvio 10.). Tämän käsitteen alle kuuluvat omat lapset sekä talous ja kiireinen elämä. Vastaaja, jolla asui lapsia hänen kanssaan samassa taloudessa, mainitsi ryhtymättömyydelle syyksi seuraavan ilmaisun.

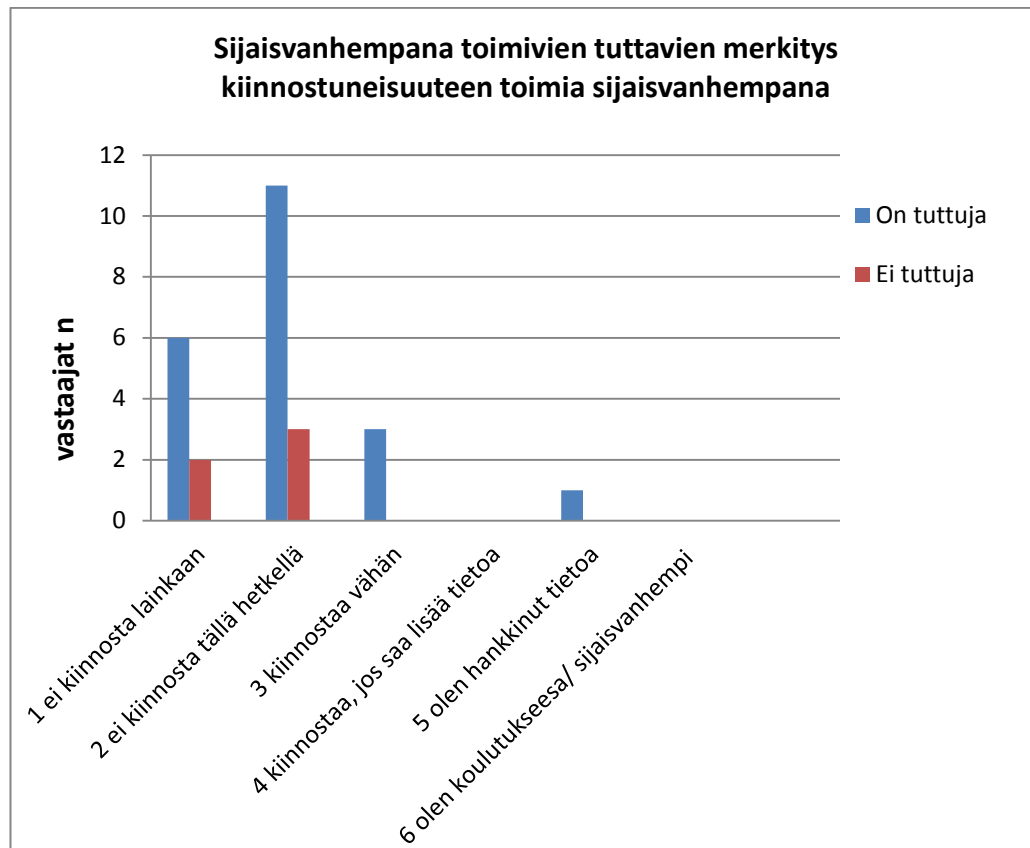
”Omat lapset”

Kun taas vastaaja, jolla lapsia ei asunut samassa taloudessa, mainitsi luvussa 8.7 ryhtymättömyydelle syyksi seuraavan ilmaisun.

”Omat kasvatettu aikuisiksi, se riittää”

Samassa taloudessa vastaajan kanssa asuvat lapset voivat vaikuttaa siihen, että vastaajia sijaisvanhemmuus ei kiinnostanut vastaushetkellä. Myös lapset, jotka eivät asuneet samassa taloudessa vastaajan kanssa voivat olla syy siihen, että heitä ei kiinnosta sijaisvanhemmuus lainkaan, sillä he eivät halua uudestaan alkaa kasvattaa lapsia.

Vastaajista 21:llä oli lähi- tai tuttavapiirissä sijaisvanhempana toimivia tai toimineita henkilöitä, 5 vastaajalla ei ollut.

Kuvio 8. Sijaisvanhempana toimivien tuttavien merkitys kiinnostuneisuuteen toimia sijaisvanhempana.

Vastaajista, joilla oli sijaisvanhempia tuttavana, 11 vastasi, ettei sijaisvanhemmuus kiinnosta tällä hetkellä, 6 vastasi, ettei se kiinnosta lainkaan, 3 vastasi, että kiinnostaa vähän ja 1 vastasi hankkineensa tietoa. Vastaajista, joilla ei ollut sijaisvanhempia tuttavina 3 vastasi, ettei sijaisvanhemmuus kiinnosta tällä hetkellä ja 2 vastasi, ettei se kiinnosta lainkaan.

Kaikilla 3 vastaajalla, jotka vastasivat, että se kiinnostaa vähän sekä 1 vastaajalla, joka vastasi hankkineensa tietoa sijaisvanhemmuudesta, oli lähi- tai tuttavapiirissä sijaisvanhempia. Vastaajista usealla oli sijaisvanhempituttavia ja silti moni vastasi, ettei olisi kiinnostunut toimimaan sijaisvanhempana. Tämän vuoksi oli vaikea vertailla, vaikuttaako sijaisvanhempituttavat vastaajien kiinnostuneisuuteen lähteä sijaisvanhemmaksi.

8.5 Vastaajien tietämys perhehoidosta

Väittämien avulla pyrittiin selvittämään kuinka hyvin ihmiset tuntevat perhehoitoa. Väittämätaulukko on liitteenä (LIITE 4), jossa on väittämät, ja kuinka vastaajat ovat niihin vastanneet.

Perhehoidosta tulee lasten ensisijainen sijaishuoltomuoto lastensuojelulain muuttumisen myötä. Väittäjä on tosi (ks. luku 6.2). Vastaajista 26 vastasi tähän väittämään, joista 21 vastasi oikein. Lastensuojelulain ja perhehoitajalain muuttuminen on ollut esillä uutisoinnissa, josta mediaa seuraavat saavat tietää, että perhehoidosta tulee lastensuojelun ensisijainen sijaishuoltomuoto (Perhehoito ensisijaiseksi huostaanotoissa, 2011 & Raisio, 2011).

Perhehoito on laitoshoidoa edullisempaa (ks. luku 6.1). Väittäjä on tosi. Vastaajista 26 vastasi tähän väittämään, joista kaikki vastasivat oikein. Media korostaa lasten sijoittamisen lastensuojelulaitoksiin oleva kallista (Huostaanotto: laitos vai perhesijoitus, 2011).

Sijaisvanhemmillä ei tarvitse olla biologisia lapsia. Väittäjä on tosi. Vastaajista 26 vastasi tähän väittämään, joista 15 vastasi oikein. Sijaisvanhemmaksi ryhtyessään sijaisvanhemmilta ei vaadita omia lapsia. Sijaisvanhemmaksi voi ryhtyä lapsenkin pariskunta. Monella voi olla oletus, että sijaisvanhemmalla pitää olla kasvatuskokemusta omista lapsista ennen kuin voi ryhtyä sijaisvanhemmaksi. (Sijaisvanhemmaksi.fi, 2011b.)

Yksityiskodissa perhehoitajalla, jolla ei ole koulutusta, voi olla hoidettavanaan enintään viisi lasta (omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien). Väittäjä on epätosi. Vastaajista 24 vastasi tähän väittämään, joista 7 vastasi oikein. Vastaajista 2 jätti kohdan tyhjäksi. Yksityiskodissa perhehoitajalla hoidettavien määrä voi olla enintään neljä lasta hoidettavana, kuten luvussa 5.2 kerrotaan.

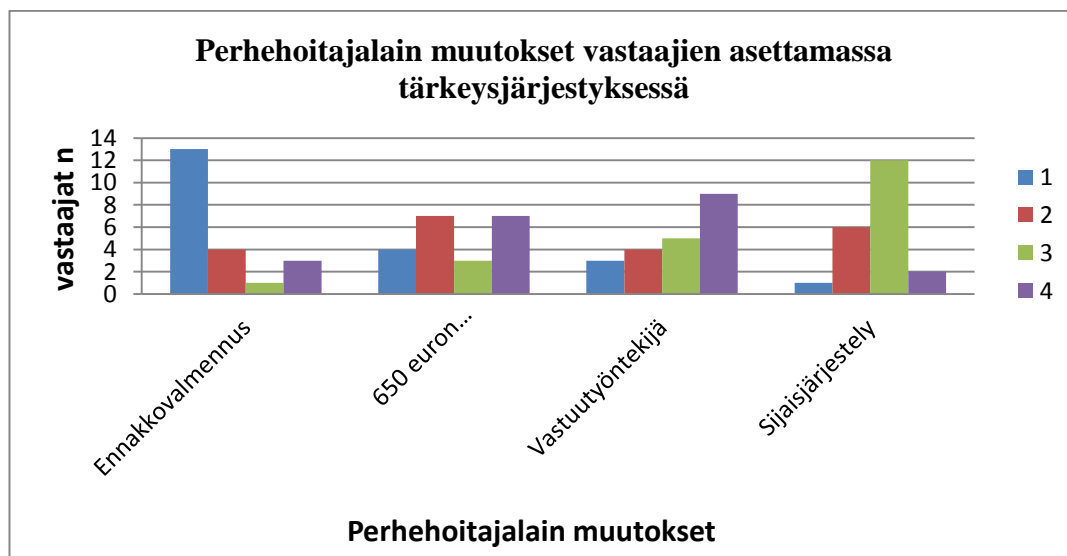
Yksin elävä ihminen ei voi toimia sijaisvanhempana. Väittäjä on epätosi. Vastaajista 25 vastasi tähän väittämään, joista 17 vastasi oikein. Vastaajista 1 jätti kohdan täyttämättä. Yksin elävä ihminen voi toimia sijaisvanhempana, kuten luvussa 5.2 mainitaan.

Sijaisvanhemman on oltava valmis sitoutumaan sijaisvanhemman tehtävään elinikäksi. Väittämä on epätosi. Vastaajista 26 vastasi tähän väittämään, joista 17 vastasi oikein. Sijaisvanhemman ei tarvitse sitoutua sijaisvanhemman tehtävään elinikäksi (Sijaisvanhemmaksi.fi, 2011c). Esimerkiksi luvussa 5.2.2 mainittiin sijaisvanhemmista, jotka voivat toimia tukiperheenä lyhemmän ajanjakson ajan.

Sijaisvanhemman on jätävä aina kotiin hoitamaan lapsia. Väittämä on epätosi. Vastaajista 26 vastasi tähän väittämään, joista 23 vastasi oikein tähän väittämään. Luvussa 5.3 mainitaan, että monesti toisen sijaisperheen vanhemmista on jätävä kotiin hoitamaan lapsia täysipäiväisesti, mutta tässä tilanteessa sijaisvanhemmalla on mahdollisuus hoitovapaaseen, vuorotteluvapaaseen sekä osa-aikalisään.

Sijaisvanhemmat saavat hoitopalkkion lisäksi kulukorvausta jokaisesta hoidettavasta. Väittämä on tosi. Vastaajista 26 vastasi tähän väittämään, joista 24 vastasi oikein. Sijaisvanhemmat saavat verotonta kulukorvausta, jotta pystyvät maksamaan hoidossa olevan lapsen hoidon ja ylläpidon kustannukset. Kustannuksiin kuuluvat lapsen ravinto, henkilökohtaiset tarpeet, asuminen, virkistys- ja harrastustoiminta, ja kaikki elatuksesta johtuvat tavalliset ja jatkuvat menot. (Sijaisvanhemmaksi.fi, 2011c.)

8.6 Perhehoitajalain muutosten tärkeysjärjestys

Kuvio 9. Perhehoitajalain muutokset vastaajien asettamassa tärkeysjärjestyksessä.

Vastaajista 21 vastasi tähän kysymykseen, ja 5 jätti vastaamatta.

Perhehoitajalain muutoksista tärkeimmäksi merkitsi 13 vastaajaa ennakovalmennuksen, 4 hoitopalkkioon, 3 vastuutyöntekijään ja 1 sijaisjärjestelyyn. Toiseksi tärkeimmäksi merkitsi 7 vastaajaa hoitopalkkioon, 6 sijaisjärjestelyyn, 4 ennakovalmennukseen ja 4 vastuutyöntekijään. Kolmanneksi tärkeimmän merkitsi 12 vastaajaa sijaisjärjestelyyn, 5 vastuutyöntekijän, 3 hoitopalkkion ja 1 ennakovalmennuksen. Vähiten tärkeimmäksi merkitsi 9 vastaajaa vastuutyöntekijään, 7 hoitopalkkioon, 3 ennakovalmennukseen ja 2 sijaisjärjestelyyn.

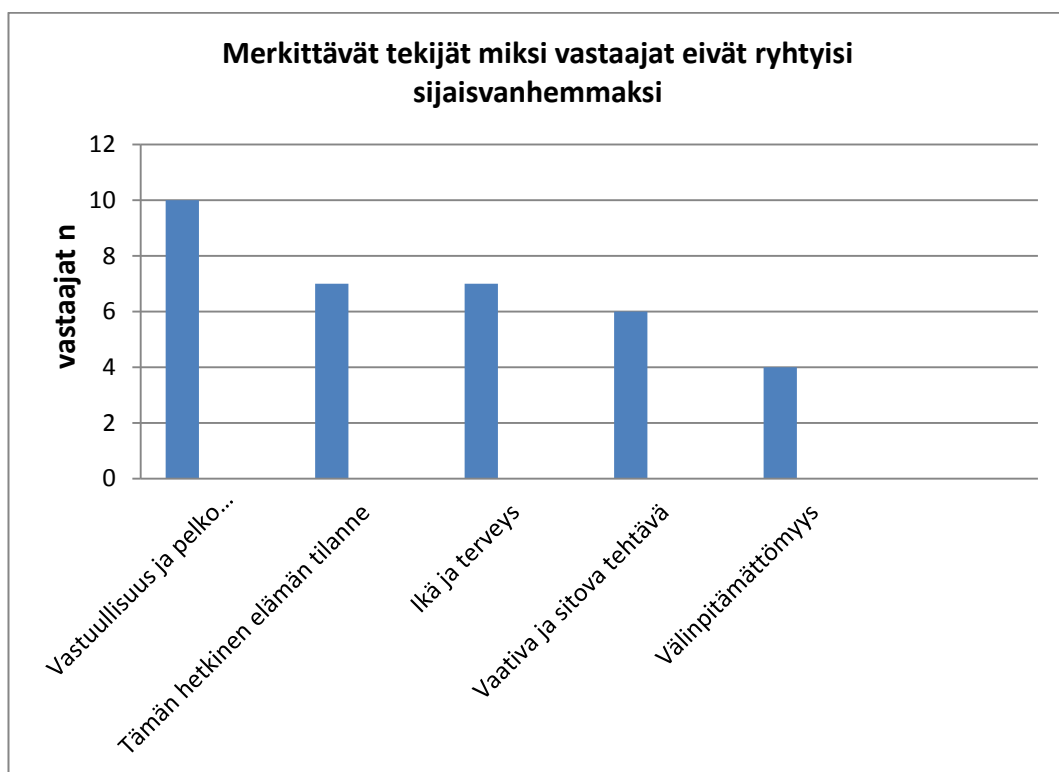
Vastaajien mielestä tärkein muutos perhehoitajalaissa on ennakovalmennuksen muuttuminen pakolliseksi. Ennakovalmennuksen tarkoitus on antaa riittävästi tietoa, mitä sijaisvanhemmuus on. Suomessa on käytössä muun muassa USA:sta lähtöisin oleva PRIDE-ohjelma, joka antaa ennakovalmennusta sijaisvanhemmaksi aikoville. PRIDE-valmennus pidetään ryhmävalmennuksena, jossa on yhdeksän ryhmätapaamista, perhetapaamisia, kotitehtäviä ja kotikäyntejä. PRIDE-valmennukseen kuuluu valmiuksien yhteinen arviointi. Valmennuksessa olleiden henkilöiden mukaan valmennus on auttanut heitä tekemään tietoisien päätöksen perhehoitajaksi ryhtymisestä. (Bäck-Kiianmaa & Hakkarainen 121–122, 2008; Hakkarainen ym. 2010, 7.)

Suurin osa vastaajista mainitsee vastuullisuuden ja sijaisvanhempana epäonnistumisen pelon syyksi, minkä takia he eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi (ks. Kuvio 10). Ennakovalmennuksen muuttuessa pakolliseksi sijaisvanhemmaksi aikovien on käytävä ennakovalmennus ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä, kuten asiasta luvussa 6.2.1 kerrotaan tarkemmin.

Vastaajien mielestä perhehoitajalain muutoksista vastuutyöntekijä oli vähiten tärkeä. Vastaajien voi olla vaikea arvioida vastuutyöntekijän merkitystä, kun he eivät toimi sijaisvanhempana. Toisaalta osa vastaajien mielipiteeseen on saattanut vaikuttaa se, että ovat lähi- tai tuttavapiirissä olevien sijaisvanhempien kautta tietoisia vastuutyöntekijän merkityksestä. Luvussa 6.2.3 kerrotaan, että sijaisvanhemmat eivät koe saavansa tarpeeksi tukea vastuutyöntekijältä. Muutaman mielestä perhehoitajalainmuutoksessa juuri vastuutyöntekijä olisi tärkein.

Vähimmäishoitopalkkion nouseminen 650 euroon oli 4 vastaajan mielestä tärkein ja 7 vastaajan mielestä toiseksi tärkein. Tutkimus osoittaa, että vähimmäispalkkion nousua pidetään varsin tärkeänä muutoksena, mutta se ei kuitenkaan ole tärkein muutos. Sijaisvanhempien haastatteluissa kaikki haastateltavat uskoivat, että on hyvin epätodennäköistä vähimmäishoitopalkkion nousun houkuttelevan sijaisvanhemmaksi ihmisiä, jotka lähtisivät mukaan vain rahan vuoksi. Heidän jokaisen mielestä kipinä sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle tulee arvoista.

8.7 Merkittävät tekijät olla ryhtymättä tai ryhtyä sijaisvanhemmaksi

Kuvio 10. Merkittävät tekijät miksi vastaajat eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi.

Vastaajista 22 vastasi, ja 4 jätti vastaamatta kysymykseen, minkä takia vastaajat eivät haluaisi sijaisvanhemmaksi. Tästä kysymyksestä saatiin 34 ilmaisua, joista muodostettiin 5 luokkaa.

Vastauksista 10 ilmaisua liittyi vastuullisuuteen ja pelkoon epäonnistumisesta, 7 tämän hetkiseen elämäntilanteeseen (kiire, talous, omat lapset), 7 ikään ja terveyteen, 6 vaativaan ja sitovaan tehtävään ja 4 välinpitämättömyyteen.

Vastaajilla on selvästi enemmän ilmaisia merkittäviin tekijöihin, miksi he eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi kuin tekijöihin minkä takia ryhtyisivät. Tämä johtuu osaltaan siitä, etteivät kyselyyn vastanneet olleet kovinkaan kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta.

Vastuullisuus ja pelko epäonnistua ovat suurimpia tekijöitä tutkimuksessa miksi vastaajat eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi, joka ilmeni muun muassa seuraavissa vastaajien ilmaisuissa.

”Epäonnistumisen pelko”

”Liian vastuullinen tehtävä”

Tämänhetkinen elämäntilanne sekä ikä- ja terveystekijät muodostuivat seuraavaksi suurimpina luokkina, miksi vastaajat eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi. Seuraavat vastaajien ilmaisut liittyvät tämän hetkiseen elämän tilanteeseen.

”Taloudellinen tilanne”

”Nykyisen elämän hektisyys”

Ja seuraavat ikä- ja terveystekijöihin.

”Terveys ei mahdollista sijaisvanhemmaksi ryhtymistä”

”Koen itseni liian vanhaksi”

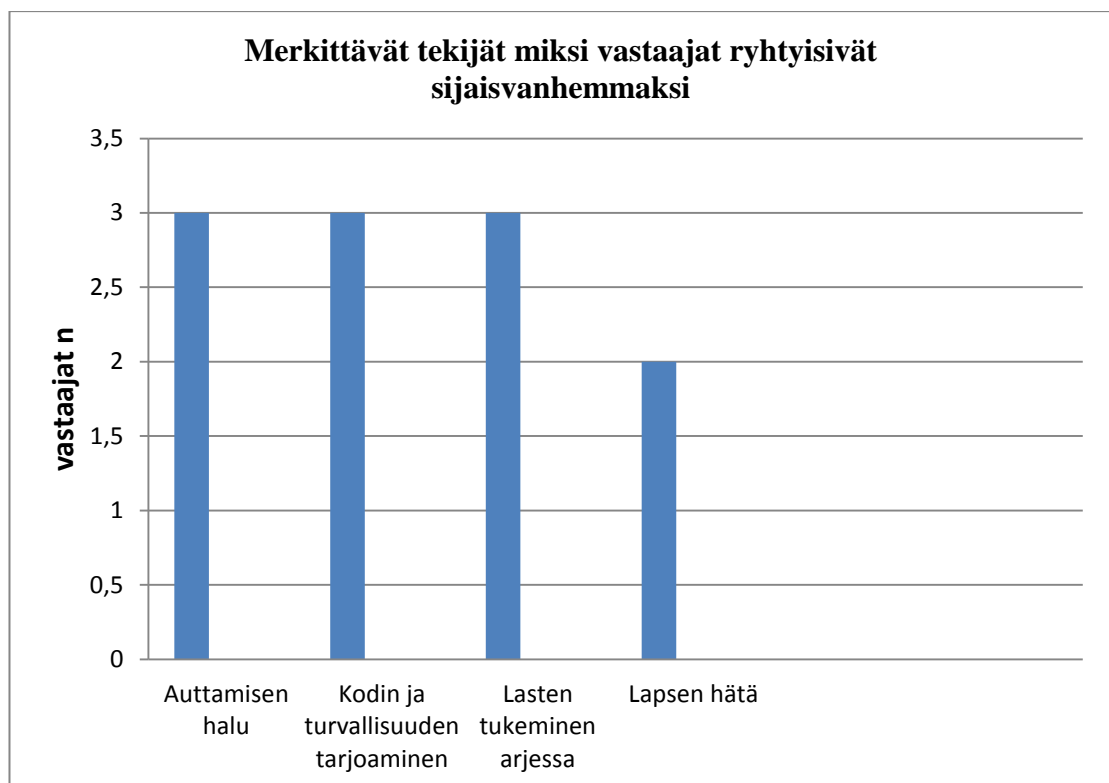
On neljä erilaista ryhmää, jotka haluavat toimia sijaisvanhempina. Näitä ovat sukulaiset, jotka kokevat olevansa vastuussa sukulaislapsista. Sijaislapsia hoitaisivat myös lapsettomat pariskunnat, jotka haluavat omia lapsia sekä perheet, joissa äiti haluaa hoitaa kotonaan omia ja sijoitettuja lapsia. Myös vanhemmat, joiden omat lapset ovat kasvaneet aikuisiksi, haluaisivat täyttää ”tyhjän pesän”. (Valkonen 2008, 101.) Tutkimuksessa yksikään vastaaja ei ilmaissut ”tyhjän pesän” täyttämistä tekijäksi, miksi lähtisi sijaisvanhemmaksi.

Muutama vastaajien vastaus liittyi ihmisten välinpitämättömään asenteeseen, joka ilmeni seuraavissa vastaajien ilmaisuissa.

”Mukavuuden halu”

”Laiskuus”

Ketola (2005, 127) mainitseekin, että hyvin individualistinen aikakautemme ei houkuttele ihmisiä lähtemään sijaisperheeksi, koska sijaisperhetoiminta edellyttää asettamaan omat tarpeet sivumpaan, sekä vaatii toimintaan sitoutumista ja pitkäjännitteisyyttä.

Kuvio 11. Merkittävät tekijät miksi vastaajat ryhtyisivät sijaisvanhemmaksi.

Vastaajista 10 vastasi kysymykseen, ja 16 jätti vastaamatta, minkä takia vastaajat ryhtyisivät sijaisvanhemmaksi. Tästä kysymyksestä saatiin 11 ilmaisua, josta muodostettiin neljä luokkaa.

Vastauksista 3 ilmaisua liittyi auttamisen haluun, 3 kodin ja turvallisuuden tarjoamiseen, 3 lasten tukemiseen arjessa ja 2 lapsen hätään.

Rhodesin ym. (2006) tekemässä tutkimuksessa 876 perheen sijaisvanhemmat listasivat syitä, miksi he ryhtyivät sijaisvanhemmiksi. Yleiset syyt sijaisvanhemmak-

si ryhtymiselle olivat lapsilähtöisiä, jota edellinen tutkimustulos tukee (ks. Kuvio 11.). Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syiden taustalla voi olla sisäisiä ja ulkoisia motivoivia tekijöitä. Sisäiset motivaatiot ovat peräisin ihmisen sisäisistä pyrkimyksistä, esimerkiksi arvoista. Ulkoiset motivaatiot tulevat ympäristön odotuksista tai sen antamista palkkioista. (Valkonen 100, 2008.)

Sijaisvanhempien tärkeä sisäinen motivaatiotekijä on lähimmäisenrakkaus, mikä ilmenee rakkautena lapseen, haluna auttaa lapsia ja tarjota lapsille turvallinen kasvuympäristö (MacGregor, Rodger, Cummings & Leschiel, 2006). Tuloksista löytyi seuraavanlaisia vastaajien ilmaisuja, jossa ilmeni lähimmäisenrakkaus.

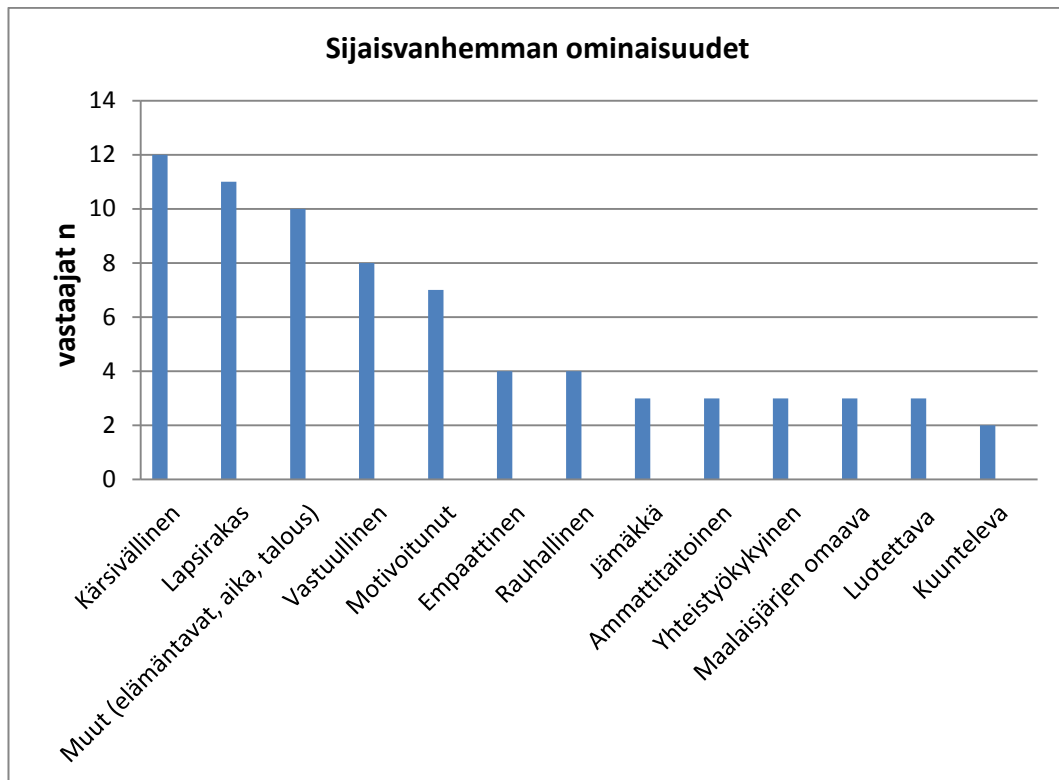
”Mahdollisuus antaa lapselle ehjät lähtökohdat elämään”

”Lapsen hätä”

”Halu antaa toisille lapsille parempi koti elää”

8.8 Sijaisvanhemman ominaisuudet

Vastaajista 24 vastasi kysymykseen, jossa pyydettiin mainitsemaan kolme sijaisvanhemmalle olennaista ominaisuutta. Kaksi vastaajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. 24 vastaajasta kolme vastasi useamman, kuin kolme ominaisuutta ja kaksi vastaajista kertoi vähemmän, kuin kolme ominaisuutta. Sijaisvanhemmalle olennaisia ominaisuuksia saatiin 73 kappaletta.

Kuvio 12. Sijaisvanhemman ominaisuudet.

Ominaisuudet jakaantuivat 13 luokkaan. Aineistosta 12 sijaisvanhemman ominaisuutta liittyivät kärsivällisyyteen, 11 ilmauksessa lapsirakkaus nähtiin sijaisvanhemman ominaisuutena, 10 ilmaisua saatiin muut kategoriaan (elämäntavat, aika, talous), 8 ominaisuutta liittyi vastuullisuuteen, 7 ominaisuutta motivaatioon, 4 ilmaisua sai empaattinen ja rauhallinen molemmat ominaisuudet, 3 ilmaisua tuli seuraaviin ominaisuuksiin kuten jämäkkä, ammattitaitoinen, yhteistyökykyinen, maalaisjärjen omaava ja luotettava sekä 2 ilmaisua viittasi kuuntelemiseen.

Ominaisuuksien luokkien runsas lukumäärä viittaa siihen, että on hyvin vaikea luoda selkeää sijaisperheisiin liitettävää ominaisuuksien luetteloa. Sijoitettavan lapsen kanssa Ketolan (2008, 59) mukaan sijaisvanhemmalla on kuitenkin mahdollisuus kehittyä ja muuttua. Kansainvälisistä tutkimuksista ilmenee, että perhehoidon yksi onnistumisen edellytys liittyy sijaisvanhemman hyviin kasvattajan ominaisuuksiin (Ketola, 2008, 58). Vastauksista saaduissa ilmaisussa yhdessäkään ei suoraan mainittu, että sijaisvanhemman olennaisiin ominaisuuksiin kuuluisi

hyvänä kasvattajana oleminen. Hyvä kasvattaja ominaisuus liittyy olennaisesti muihin ominaisuuksiin.

8.9 Vapaa sana

Vastaajista 16 kirjoitti vapaasana-kohtaan. Aineistosta saatiin yhteensä 42 ilmaisua. Näistä muodostettiin 7 luokkaa. Luokat ovat sijaisvanhemmuuden arvostus, syyt sijaisvanhemmaksi ryhtymättömyydelle, sijaisvanhempien työnkuvaus, sijaisperhekokemukset, tiedottamisen tärkeys, ihmisten epävarmuus ja huostaan otettujen lasten tilanteet.

Kuvio 13. Vapaa sana.

15 ilmaisua liittyi sijaisvanhemmuuden arvostukseen, 8 syihin sijaisvanhemmaksi ryhtymättömyydelle, 6 sijaisvanhempien työnkuvaamiseen, 6 sijaisperhekokemuksiin, 3 tiedottamisen tärkeyteen, 2 ihmisten epävarmuuteen ja 2 lasten tilanteeseen.

Suurin luokka koostui sijaisvanhemmuutta arvostavista ilmaisista. Vastaajat arvostavat sijaisvanhempia ja pitävät tärkeänä niiden tekemää työtä sekä ihailevat

sijaisvanhemmaksi ryhtyviä henkilöitä. Toiseksi suurimmassa luokassa ilmaisut liittyivät siihen, miksi vastaaja ei ole ryhtynyt tai ryhdy sijaisperheeksi. Syyt olivat samanlaisia kuin, mitä vastaajat olivat vastanneet merkittäviksi tekijöiksi miksi eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi.

Seuraavaksi suurimmat luokat olivat yhtä suuria. Toinen muodostui ilmaisuista, jossa kerrottiin omakohtaisia kokemuksia sijaisperheisiin liittyen, kuten sijaislapsena olleesta tuttavasta ja hänen suhteesta sijaisvanhempiin. Ja toisessa kuvailtiin sijaisvanhempien työtä, johon on tutustuttu sukulaisten tai tuttavien kautta. Muutama vastaaja mainitsi, että on sijaisvanhemmuudesta tiedottaminen on tärkeää. Pari vastaaja pohti, että ihmisten epävarmuus on yksi merkittävä syy miksi sijaisvanhemmaksi ei lähdetä. Muutaman vastaajan vapaasanoissa päiviteltiin huostaan otettujen lasten tilanteita.

9 HAASTATTELUT

Kyselystä saatuja tuloksia sekä tutkimuksen teoriaa tarkasteltiin yhdessä sijaisvanhempien kanssa käyttäen avointa haastattelua.

9.1 Sijaisäidin haastattelu

Ensimmäinen haastattelu tehtiin Etelä-Pohjanmaalla marraskuun 2011 loppupuolella. Haastattelu tehtiin sijaisperheen kotona, jossa haastateltiin sijaisperheen äitiä. Haastateltava on käynyt puolisonsa kanssa Keski-Suomessa järjestetyn tukiperheille tarkoituksen koulutuksen. Sijaisperheessä on neljä omaa alakäistä lasta. He ovat toimineet ennen sijaisvanhemmiksi ryhtymistä tukiperheenä, jonka jälkeen he ovat ryhtyneet sijaisvanhemmiksi. Heillä on ollut sijoitettuna muutamia sijaislapsia yksi kerrallaan noin vuoden pituiseksi ajaksi. Heillä on tällä hetkellä yksi sijaislapsi sijaishuollossa. Sijaisvanhemmilla on kokemusta kehitysvammaisista sijoitetuista lapsista. He toimivat tällä hetkellä sijaisvanhemmuuden ohessa myös kriisiperheenä. Sijaisperhe on määritellyt, että he ottavat sijoitukseen alle kouluikäisiä lapsia.

Sijaisäidille on ollut luonnollista, että perheessä on muitakin kuin omaa väkeä. Hänen äitinsä on toiminut perhepäivähoitajana hänen lapsuuskotonaan, joten hän on tottunut jakamaan muiden lasten kanssa oman kotinsa. Sijaisäiti pitää tärkeänä arvona muista huolehtimista, joka on saanut hänet hakeutumaan sijaisvanhemmaksi. Hänen kokemuksen mukaan ajatus ryhtyä sijaisvanhemmiksi, on naisille miehiä luonnollisempaa. Hän kertoi, että monessa sijaisperheessä miehet ovat halunneet miettiä sijaisvanhemmaksi ryhtymistä naisia kauemmin. Sijaisäidin mukaan on hyvä, että miehet pohtivat asiaa konkreettisemmin kuin naiset.

Sijaisäiti kertoi, etteivät hänen mielestään perheen omat lapset ovat olleet esteenä sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle, vaan hän on nähnyt omat lapset enemmänkin etuna sijaisvanhemmuudessa. Hänen mielestään omien lasten kasvatusta on antanut kokemusta sijaislasten kasvatustehtävään.

Haastattelussa pohdittiin yhdessä tutkimustuloksia merkittävistä tekijöistä, miksi vastaajat eivät ryhtyisi sijaisvanhemmiksi. Sijaisäidin mukaan ihmiset näkevät usein sijaisvanhemmuuden olevan jonkinlaista supervanhemmuutta, ja tämän vuoksi he kokevat sijaisvanhemmuuden liian vastuulliseksi tehtäväksi ja pelkäävät, että epäonnistuisivat siinä. Sijaisäiti totesi, että sijaisvanhemmuus on vaativa ja sitova tehtävä koko sijaisperheelle. Sijaisvanhempana toimiminen on välillä raskasta ja väsyttävää, mutta kaikesta huolimatta se on hyvin antoisaa työtä. Sijaisäiti kertoi, että sijaisvanhemmaksi aikovalta tulee löytyä rohkeutta, ja kykyä olla omana itsenään. Hyvästä itsetunnosta ja itsensä kanssa sovussa olemisesta on hyötyä toimiessa sijaisvanhempana. Sijaisäitiä yllätti, että ihmiset olivat maininneet myös välinpitämättömyyden, sille minkä takia eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi.

Vastaajien perhehoitotietämys oli sijaisäidin mielestä hyvä, vaikka osa väittämistä oli melko vaikeita sellaiselle, joka ei tiedä perhehoidosta juuri mitään. Keskustelimme väittämästä, että toisen sijaisvanhemmista olisi jätävä kotiin hoitamaan lapsia, mikä ei pidä paikkaansa. Sijaisäidin omakohtaisen kokemuksen mukaan siitä, että toinen vanhemmista jää kotiin hoitamaan lapsia, on kuitenkin hyötyä sopeutumisen ja kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta etenkin sijoituksen alkuvaiheessa. Sijaisäiti mainitsi kuitenkin, että jokainen sijoitus on tapauskohtainen, eivätkä aina hyväksi havaitut käytännöt toimi kaikissa sijoituksissa.

Sijaisäiti kertoi, että hän ei tunne yksineläviä sijaisvanhempia. Sijaisäidin mielestä perhemallikäsitys saattaa olla syy, miksei yksineläviä sijaisvanhempia juurikaan ole. Sijaisäidin mukaan sijaisvanhemmuus nimikin saattaa jo antaa ihmisille kuvan, että sijaisvanhemmaksi aikovalla täytyy olla oma perhe.

Perhehoitajalain muutoksista sijaisäiti toteaa, että vastuutyöntekijällä ei ole suurtakaan merkitystä sijaisvanhemman arkielämässä, ja ettei hän osaa arvostaa vastuutyöntekijän kohtaa perhehoitolainmuutoksista. Hän pitää sen sijaan perhehoitajalain muutoksista tärkeänä sijaisjärjestelyä. Sen avulla arjessa jaksaminen helpottuu. Ennen varahoidon järjestäminen on ollut vaikeaa, sillä heidän on itse pitänyt järjestää se.

Sijaisäidin mielestä vähimmäispalkkion korotus kertoo siitä, että sijaisvanhempien työn merkitys nähdään entistä tärkeämpänä kuin ennen. Tästä huolimatta sijaisvanhempien palkkiot ovat edelleen melko olemattomia. Hänen mielestään hyvin harva sijaisvanhempi on ryhtynyt sijaisvanhemmaksi rahan vuoksi, ja tuskin sen avulla pystytään jatkossakaan houkuttelemaan ihmisiä sijaisvanhemmiksi. Sijaisvanhemmuuteen ei voida houkutella ulkoisin keinoin, vaan se lähtee ihmisen arvoista ja työtä tehdään sydämellä, sijaisäiti toteaa. Sijaisvanhempien palkkioissa on yksi suuri ongelma, sillä ne ovat kuntakohtaisia. Samasta työstä maksetaan toisessa kunnassa enemmän kuin toisessa. Tämä asettaa sijaisvanhempia eri asemaan. Kuntakohtaisia eroja on myös vastuutyöntekijöiden ja ennakkovalmennuksen järjestämisessä.

Sijaisäidin mukaan Suomessa ei ole tuettu perhehoitoa tarpeeksi lainsäädännöllisin keinoin. Hitaasti lämpenevät ajatusmallit ovat syynä siihen että, lastensuojelulaitokset ovat maassamme yleisempiä lasten sijoituspaikkoja kuin perhehoito. Hän uskoo, että tulevat sukupolvet ovat entistä avoimempia perhehoidolle.

9.2 Tukiperheen haastattelu

Toinen haastattelu tehtiin Pohjanmaalla joulukuun alussa. Haastattelussa haastateltiin tukiperheenä toimineita vanhempia heidän kotonaan. He ovat käyneet adoptio- sekä sijaisvanhemmille tarkoitetun PRIDE-koulutuksen. Heillä ei ole omia lapsia. He pohtivat, että he eivät olisi välttämättä lainkaan hakeutuneet PRIDE-koulutukseen, jos heillä olisi omia lapsia. He hakeutuivat koulutukseen sosiaaliviraston kautta haaveena adoptoida lapsi Suomesta, tai että heille sijoitettaisiin sijaislapsi. He ovat myös määritelleet, että ryhtyisivät sijaisvanhemmiksi pienille lapsille.

Tukiperheen vanhemmat kertoivat, että he olivat valmistautuneet adoptio- tai sijaislapsen ottamiseen perheeseen. Tukiperheen isä oli ollut alusta alkaen enemmän adoption kannalla. Häntä sijaislapsen ottamisessa suretti etukäteen se, että sijaislapsen syntyvä kiintymyssuhde katkeaa sijoituksen purkautuessa. Tukiperheen äiti olisi ollut valmis jäämään heti pois töistä ainakin ensimmäiseksi vuodeksi adoptio- tai sijaislapsen tullessa perheeseen. Suomessa adoptoitavaksi annetta-

via lapsia on kuitenkin vähän, eikä sijoittavalla kunnalla ollut tarjota heille sijaislapsia sijaishuoltoon. Heille ehdotettiin tukiperhetoimintaa. He eivät olleet ajatelleet lainkaan ryhtyvänsä tukiperheeksi.

Tukiperheen isä kertoi olleensa aluksi tukiperhetoimintaa kohtaan epäileväinen, mutta lopulta he suostuivat siihen. He ovat toimineet pienille sisaruksille tukiperheenä vajaan vuoden verran. Heidän mukaan tukiperheenä toimiminen sujui lasten suhteen erittäin hyvin, mutta biologiset vanhemmat toivat tukiperhetoimintaan ongelmia, joiden takia tukiperhesijoitus katkaistiin. Ikävintä tukiperheenä olemisessä on kohdata lapsista luopumisen tuska. Heidän mielestään sosiaalipuolen rehellisyydessä olisi ollut parannettavaa tukiperhetoiminnassa etenkin sijoituksen alkuvaiheessa.

Tukiperheen vanhempien mielestä on hyvä asia, että vastaajat pitävät perhehoitajalain muutosehdotuksista ennakkovalmennusta tärkeimpänä. Haastattelussa tukiperheenvanhemmat mainitsivat moneen otteeseen ennakkovalmennuksena käymänsä PRIDE-koulutuksen. He kertoivat sen olevan todella antoisa kokonaisuus vanhemmuudesta. Heidän mielestä koulutus saisi olla jokaiselle vanhemmalle pakollinen. Koulutus laittoi heidät pohtimaan hyvin vaikeitakin kysymyksiä, joita muuten ei välttämättä olisi tullut pohdittua. Kaiken lisäksi pohdintoja täytyi saada kirjoitettuun muotoon, mikä toi haastetta koulutukseen.

Tukiperheen vanhempien mielestä vastaajat ovat maininneet olennaisia ominaisuuksia, jotka ovat tärkeitä sijaisvanhemmille. Tukiperheen vanhemmat mainitsivat kuitenkin ehdottomana ykkösenä maalaisjärjen, mikä heidän mielestä on tärkeää sijaisvanhempana toimiessa. Lasten kasvatusta ei ole tähtitiedettä, vaan maalaisjärjellä pärjää pitkälle. Myös tilannetajua tarvitaan lasten kanssa työskennellessä. Heidän mielestä tukiperhetyössä itseluottamusta ja hyvää itsetuntoa voi pitää tärkeinä ominaisuuksina. Tukiperheen äiti on itse ollut sijaislapsena sijaisperheessä. Hän haluaa sijaisvanhempana toimia toisin kuin hänen omat sijaisvanhemmat ja uskoo, että hän on oppinut heidän tekemistään virheistään.

Tukiperheenä toimiessaan vanhemmat ovat huomanneet, että Suomen lainsäädännössä monesti lasten biologisten vanhempien asema ja oikeudet ajavat lapsen

edun ylitse. He omakohtaisesta kokemuksesta kertovat, että lastensuojelua toteutetaan liian pitkään avohuollon tukitoimenpiteillä, vaikka lapsille huostaanotto olisi parempi vaihtoehto. Tukiperheen vanhempien mielestä avohuollon toimenpiteitä käytetään mieluummin enemmän, koska ne tulevat yhteiskunnalle edullisemmaksi.

Tukiperheen vanhemmat arvostavat rajojen ja rakkauden sekä tavallisen arjen antamista lapselle. Heidän mielestään nykyajan lapsille järjestetään liikaa virikkeitä niin, että perheen yhdessä oleminen ja rauhoittumien unohtuvat. Heidän mielestä tukiperheenä toimiminen on ollut rikastuttavaa vaikeuksista huolimatta. He kertoivat, että pienetkin edistymiset lapsissa ovat antaneet heille suurta iloa ja onnistumisen kokemuksia.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusongelmana oli se, että kuinka kiinnostuneita ihmiset ovat perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta. Vain muutama vastaajista vastasi olevansa vähän kiinnostunut sijaisvanhemmuudesta ja yksi oli hakenut tietoa asiasta aiemmin. Vastaajista lähes kaikki vastasivat kysymykseen, miksi eivät ryhtyisi sijaisvanhemmaksi, kun taas alle puolet vastasi kysymykseen, minkä takia ryhtyisivät sijaisvanhemmiksi. Aineistossa saatiin kolme kertaa enemmän ilmaisia sijaisvanhemmaksi ryhtymättömyydelle kuin ryhtymiselle. Tämä kertoo, että ihmisten on helpompi listata syitä, minkä vuoksi he eivät ryhtyisi sijaisperheeksi kuin että ryhtyisivät. Tutkimus osoittaa, että sijaisvanhemmuus ei kiinnosta vastaajia kovinkaan paljoa. Heillä on kuitenkin hyvä tietämys perhehoidosta.

Tutkimus osoitti, että kaikki vastaajien ilmaisemat sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syyt olivat sisäisestä motivaatiosta lähteviä. Perhehoitajalain muutoksista vain muutama piti vähimmäispalkkion nousemista tärkeimpänä asiana sijaisvanhemmaksi ryhtymiselleen. Tästä voidaan päätellä, että ulkoisilla motivaatiotekijöillä ei ole suurta merkitystä sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle.

Sen sijaan vastaajat pitivät tärkeimpänä perhehoitajalain muutoksena ennakovalmennuksen muuttumista pakolliseksi. Tällä voi olla yhteys siihen, että suurimmaksi syyksi sijaisvanhemmaksi ryhtymättömyydelle vastaajat vastasivat sen pelon ja vastuullisuuden. Vastaajilla voi olla osaltaan sijaisperhetuttavien vuoksi ennakovalmennuksesta sellainen kuva, että sen avulla sijaisvanhempana toimiminen on paljon varmemmalla pohjalla. Vähiten tärkeimpänä perhehoitajalain muutoksena vastaajat pitivät vastuutyöntekijää. Vastuutyöntekijän merkitys ei ole ehkä niin helposti käsitettävissä, minkä takia sitä ei osata arvostaa. Sijaisperheiltä saatu tieto vastuutyöntekijästä on voinut olla negatiivista, sillä yleisesti vastuutyöntekijää sijaisvanhemmat eivät koe merkittäväksi henkilöksi perhehoidon onnistumisen kannalta.

Tutkimuksesta ilmeni, että vastaajien kiinnostuneisuuteen toimia sijaisvanhempana vaikuttaa, asuuko heillä samassa taloudessa omia lapsia vai ei. Suurin osa vastaajista, joilla ei asunut enää omia lapsia heidän kanssaan samassa taloudessa,

eivät ole kiinnostuneita lainkaan sijaisvanhemmuudesta. Enemmistö vastaajista, joilla asuu omia lapsia heidän kanssaan samassa taloudessa, eivät ole kiinnostuneita sijaisvanhemmuudesta tällä hetkellä.

Vapaan sanan osuudessa eniten vastaajien ilmaisuja liittyi sijaisvanhempien työn ja sijaisvanhempien arvostukseen. Vastaajat halusivat ilmaista arvostuksensa perhehoitoa kohtaan, vaikka toiseksi eniten vastaajien ilmaisuja liittyi sijaisvanhemmaksi ryhtymättömyyden syihin sekä mainintoihin sijaisvanhemmaksi alkamisen harkitsemisesta. Moni ilmaisu liittyi vastaajan kokemuksiin sijaisperheistä. Kokemukset olivat positiivisia. Muutamassa ilmaisussa ilmeni perhehoidosta tiedottamisen tärkeys. Tutkimus osoitti, että sijaisvanhemmuutta arvostetaan, mutta sijaisvanhemmaksi lähtemiseen on iso kynnys.

Haastatteluista ilmeni, että sijaisvanhemmuuteen ryhtymisessä ei ole tietynlaista reittiä, vaan sijaisvanhemmiksi voidaan ryhtyä eri tavoin ja erilaisista lähtökohdista. Molemmista haastatteluista omat lähtökohdat nähtiin sijaisvanhempana toimimisessa tärkeinä. Sijaisvanhemmat näkevät epäkohtia Suomen lainsäädännössä, jotka vaikuttavat lasten etuihin ja perhehoitoon.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöni aiheen valinta oli mielestäni onnistunut. Aluksi epäröin lähteä tekemään opinnäytetyötä sellaisesta aiheesta, josta minulla ei ole kattavaa teoreettista tietoa eikä käytännön tietämystä. Tiedonjano ja aiheen ajankohtaisuus ovat pitäneet mielenkiintoani aihetta kohtaan yllä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Löysin aiheeseen liittyvää aineistoa paljon. Aineistoon perehtyminen vei melkoisesti aikaa, mutta tietämykseni perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta syventyi valtavasti. Aineistosta olennaisen tiedon poimiminen ja aiheen rajaaminen on ollut haasteellista. Jouduin karsimaan paljon tekstiä teoriaosuudestani, mutta näin sain teoriasta selvästi selkeämmän kokonaisuuden.

Tavoitteenani oli tehdä perhehoitoa ja sijaisvanhemmuutta tutummaksi niistä tietoa kaipaaville. Opinnäytetyöni toimi ikään kuin tämänhetkisenä tietopakettina perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta. Uskon, että olen löytänyt juuri oman vähäisen alkutietoni vuoksi sijaisvanhemmuudesta kiinnostuneille kaivattua ja olennaista tietoa perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta.

Harkitsin tekeväni opinnäytetyön tutkimuksen nettikyselynä muutamalla erilaisella keskustelupalstalla. Päädyin kuitenkin postikyselyyn, koska ajattelin siihen mahdollisesti vastaavien vastaavan kysymyksiin huolellisesti ja ajan kanssa. Postikyselyssä mielestäni yksi tärkeä etu on myös, että se on vastaajalle henkilökohtainen. Kyselyn avulla halusin tuoda ihmisten tietoisuuteen perhehoidon ja sijaisvanhemmuuden teemat, sekä saada ihmisten mielenkiinnon heräämään niitä kohtaan. Vapaan sanan osuudessa yksi vastaajista kirjoitti, seuraavasti: ”*Erilaiset tietoisuudet ja tämänkaltaiset kyselyt perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta jakavat tärkeää tietoutta ihmisille*”. Tämä kertoi, että kysely onnistui tietoa jakavassa tehtävässään.

Tutkimuksen eettisyyttä tukee, että kyselyyn vastanneiden eikä haastateltavien henkilöllisyyttä pystytään tunnistamaan ja tutkimusta varten kerätty konkreettinen aineisto hävitetään. Työn luotettavuudesta kertoo, että tutkimuksessa lähteitä on käytetty monipuolisesti ja tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät on perusteltu.

Tutkimuksesta saatu tieto, ettei sijaisvanhemmuus kiinnosta ihmisiä, huolestuttaa minua. Minua yllätti positiivisesti, että moni vastaaja oli vastannut tärkeimmäksi perhehoitajalain muutokseksi ennakkovalmennuksen muuttumisen pakolliseksi eikä vähimmäispalkkion nousua. Mielestäni ennakkovalmennuksen osallistumisen kynnystä olisi madallettava niin, että sinne moni uskaltautuisi lähteä tutustumaan perhehoitoon ja sijaisvanhemmuuteen. Ennakkovalmennuksen luennoista osa voitaisiin järjestää niin, että niihin voisi osallistua vanhempainiltaporukalla taikka lapsen kasvatuksesta kiinnostuneet henkilöt halutessaan kuulla tietystä kasvatuksen osa-alueesta.

Pidän tärkeänä, että sijaisvanhemmuudesta ja perhehoidosta tiedotetaan jatkossa hyvin. Etenkin tiedottamisessa on tärkeää rohkaista ja kannustaa ihmisiä, että sijaisvanhemmiksi voi ryhtyä erilaisissa elämäntilanteissa eikä sijaisvanhemmuus vaadi tiettyä ikää.

Sijaisvanhempien haastattelut olivat erittäin antoisia. Minusta tuntui, että opin haastattelujen avulla perhehoidosta ja sijaisvanhemmuudesta enemmän kuin teoriaa lukemalla. Teoriasta lukemani asiat saivat ikään kuin uutta sisältöä, mikä oli helpompi sisäistää.

Lastensuojelulain muuttuminen saa aikaan sen, että sijaisvanhempia tarvitaan jatkossa yhä enemmän. Ainoastaan sijaisvanhemmista ei tule olemaan pulaa, vaan se koskee myös sijaisvanhempia tuuraavia sijaishoitajia. Perhehoitajalain uusi säännös mahdollistaa sijaisvanhemman vapaan sijaishoitajajärjestelyllä, jossa sijaishoitaja hoitaa sijaislapsia esimerkiksi sijaisvanhempien kotona.

Jatkotutkimusideana on kehittää yhdessä jonkun kunnan tai perhehoidon toimijan kanssa rekrytointitapahtuma, jossa etsittäisiinkin perhehoitoon sijaisvanhemmille sijaishoitajia. Rekrytoituille henkilöille, jotka ovat jonkin aikaa toimineet sijaishoitajina, tehtäisiin kysely. Sen avulla voitaisiin tutkia sitä, että lisääkö sijaishoitajana toiminen mahdollisesti heidän halukkuuttaan ryhtyä itse sijaisvanhemmaksi. Oletuksena on, että sijaishoitajana toimiessaan ihmiset tutustuisivat paremmin sijaisvanhemmuuteen ja mahdollisesti hakeutuisivat itse tätä kautta sijaisvanhemmiksi.

LÄHTEET

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Bowlby, J. 1953. Child care and the growth of love. London. Penguin books.

Broden, M. 2006. Raskausajan mahdollisuudet – kun suhteet syntyvät ja kehittyvät. Helsinki. Gummerrus.

Bäck- Kiiänmaan, R. & Hakkarainen P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona, 121-144. Toim. Jari K. Juva. Ps-kustannus.

Crittenden, P.M. 1999. Child neglect: causes and contributors. Teoksessa. Neglected Children. Research, Practice and Policy, 47-68. Toim. Dubowitz. California. Sage.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

EV344/2010vp. -HE331/2010vp. Eduskunnan vastaus Hallituksen esitykseen Eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta.

Hakkarainen P, Kuukkanen M. & Piispanen H. 2010. Perhehoidon tietopaketti 2010. Perhehoitoliitto ry.

HE331/2010vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Karisto.

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2001. Tutkimushaastattelu- Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Holma T. & Rousu S. 2001. Saatesanat. Teoksessa Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovelle. Toim. Helminen, M- L. & Iso-Heiniemi M. Helsinki. Suomen kuntaliitto.

Hujala A., Puonti A., & Saarnio T. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki. Tammi.

Huostaanotto: laitos vai perhesijoitus. Kumpi on kalliimpi, kumpi olisi lapselle parempi. 2011. 45minuuttia. Viitattu 23.11.2011. <http://www.mtv3nettitv.fi/?progId=21495&itemId=17922>

Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden tukeminen, 207- 216. Toim. Sinkkonen J. & Kalland M. Helsinki. Wsoypro.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.

Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys. Juva. Wsoy.

Keränen, S, 2004. Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana. Tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Pelastakaa Lapset julkaisusarja 3. Jyväskylän yliopistopaino.

Ketola, J. 2008a. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona, 27- 60. Toim. Ketola, J. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Ketola, J. 2008b. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona, 15- 22. Toim. Ketola, J. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Kronqvist, E-L & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityspsykologia. Matkalla muutokseen. 1. painos. Helsinki. Wsoy.

Kunnat.net. 2011. Viitattu 22.12.2011. <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lakimuutokset/Sivut/default.aspx>

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Viitattu 8.9.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>

L 26.1.2001/55. Työsopimuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.10.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2001/20010055>

L 3.5.1992/312. Perhehoitajalaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 25.10.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920312>

L 8.4.2011/317. Laki perhehoitajalain muuttamisesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 19.09.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110317>

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 15.09.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 26.09.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lapsia annetaan huostaan uuden perheen tieltä. 2011. Kotimaa. Yle. Viitattu 23.10.2011.

http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/04/lapsia_annetaan_huostaan_uuden_perheen_tielta_2540933.html

Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011-2012. 2011. Kuntainfo 6/2011. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 27.11.2011. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1567443>

Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:25, 2006. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laurila, A. 2003. Toivo ja Ilona. Raportti lastensuojeluprojekteista. Helsinki. Multiprint.

Lehtinen, T. 2003. Ihan pihalla. Helsinki. Otava.

Luomala J. 2006. Sijaisvanhemmuus kiinnostaa. Perhehoito 22.

Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla. Jyväskylä. PS- kustannus.

MacGregor, T, Rodger, S, Cummings, A & Leschied, A, 2006. The Needs of Foster Parents. A Qualitative Study of Motivation, Support and Retention. Qualitative. Social Work 5 vol. 3. 351- 368.

Myllärniemi, A. 2006. Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 7/2006.

Määttä, K. 2007. Vanhempainrakkaus- suurin kaikista. Teoksessa Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen, 220- 235. Toim. Määttä, K. Helsinki. Gummerus.

Niemi, H. 2003. Mihin kuulun, kuka olen? Koti, ihmissuhteet ja identiteetti perhehoidossa kasvaneen nuoren aikuisen äidin elämäkertomuksessa. Rovaniemi. Lapin yliopistopaino.

Perhehoito ensisijaiseksi huostaanotoissa. 2011. KP24. Viitattu 22.11.2011. <http://www.kp24.fi/uutiset/Default.aspx?newsid=289774>

Perhehoitoliitto.fi. 2011. Viitattu 22.12.2011. <http://www.perhehoitoliitto.fi>

Pulma, P. 2004. Lastensuojelun kehityslinjoja. Teoksessa Lastensuojelu tänään, 11 -20. Puonti A., Saarnio T. & Hujala A. Helsinki. Tammi.

Pulma, P. & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki. lastensuojelun keskusliitto.

Punamäki, R-L. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden tukeminen, 95- 114. Toim. Toim. Sinkkonen J. & Kalland M. Helsinki. Wsoypro.

Raisio, A. 2011. Perheeseen sijoittamista lisätään – ratkaisu ei ole yksinkertainen. Yle uutiset/Kotimaa. Viitattu 22.11.2011. http://yle.fi/uutiset/teksti/kotimaa/2011/05/perheeseen_sijoittamista_lisataan__ratkaisu_ei_ole_yksinkertainen_2608412.html

Repo, P. 2010. Helsingin-sanomat. Viitattu 15.12.2011. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Teinirik%C3%A4isten+huostaanotot+lis%C3%A4%C3%A4ntyv%C3%A4t+nopeasti/1135252350425>

Rhodes, K, Cox, M, Orme, J & Coakley, T, 2006. Foster parents' reasons for fostering and foster family utilization. Journal of Sociology and Welfare 33. Viitattu 22.12.2011. http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-30886141_ITM.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki. Edita.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki. Edita.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki. Tammi.

Sijaisvanhemaksi.fi. 2011a. Viitattu 22.12.2011. <http://www.sijaisvanhemaksi.fi/sijaisperheita-tarvitaan/>

Sijaisvanhemaksi.fi. 2011b. Viitattu 22.12.2011. <http://www.sijaisvanhemaksi.fi/sijaisperheita-tarvitaan/usein-kysyttya>

Sijaisvanhemaksi.fi. 2011c. Viitattu 22.12.2011. <http://www.sijaisvanhemaksi.fi/sijaisperheita-tarvitaan/myyтинmurtajatesti>

Sinkkonen, J. 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu, 75-86. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki. Wsoy.

Stevenson O. 2007. Neglected children and their families. Second edition. Oxford. blackwell publishing.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltamien. Helsinki. Wsoypro.

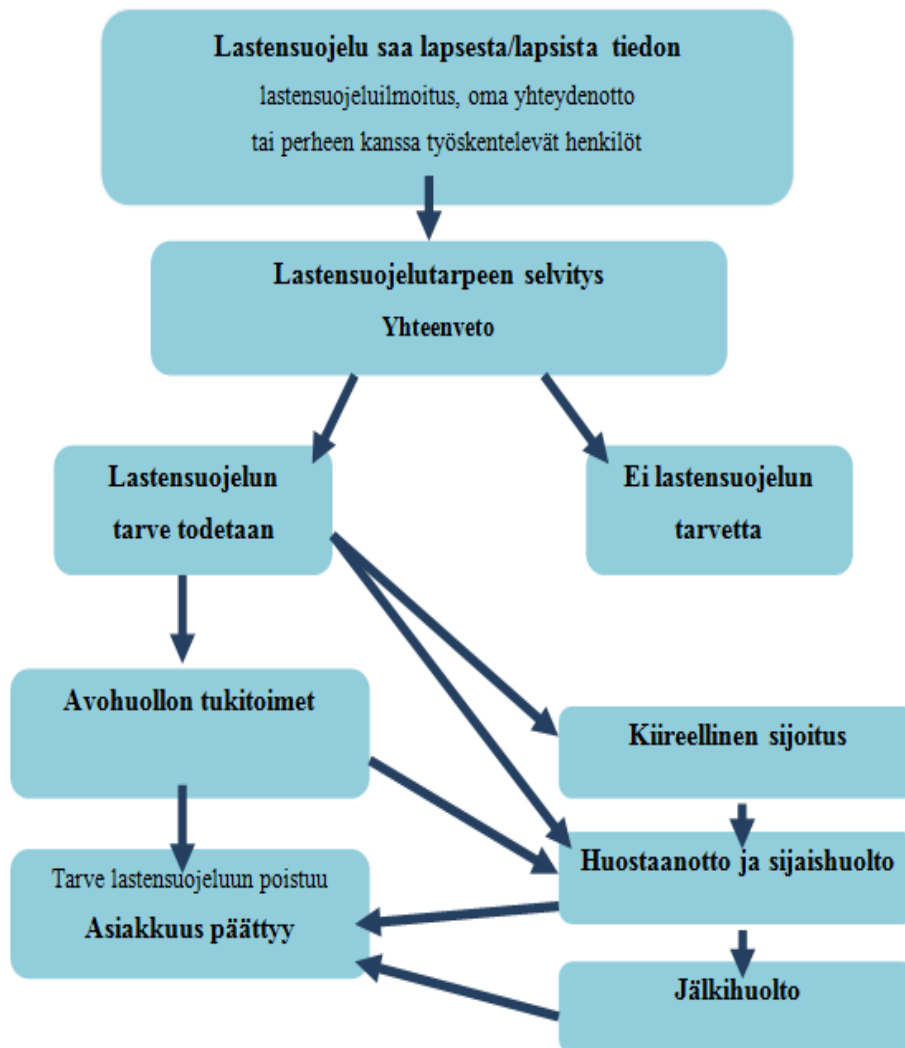
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti 29/2010. Suomen virallinen tilasto. Viitattu 29.6.2011. http://www.lskl.fi/files/466/Lastensuojelu_2009.pdf

Turunen, T. 2010. Laitoshoito on neljä kertaa perhehoitoa kalliimpaa. Perhehoito. nro 5, 22-23. http://www.perhehoitoliitto.fi/julkaisut/phlehti5_10/talous5_10.pdf

Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Lastensuojelun keskusliitto. Jyväskylä. Gummerus.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki. Tammi.

Lastensuojelun asiakasprosessi

(Taskinen, 2010)

Tervehdys!

Olen Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija. Opinnäytetyössäni kartoitan ihmisten tietämystä yksityiskodissa järjestettävästä perhehoidosta, sekä tutkin ihmisten mielikuvia perhehoitajaksi ryhtymisestä, lastensuojelullisista syistä sijoitetuille lapsille. Perhehoitajista, jotka toimivat perhehoitajina lapsille tai nuorille käytetään nimeä sijaisvanhemmat. Tutkimukseni tekee ajankohtaiseksi lastensuojelu- ja perhehoitajalain muuttuminen. Teen opinnäytetyön yhteistyössä ohjaajani Ahti Nymanin kanssa. Opinnäytetyöni julkaistaan osoitteessa <https://publications.theseus.fi/handle/10024/1660> joulukuussa 2011, josta voitte katsoa tutkimukseni tulokset hakemalla opinnäytteeni nimellä Paula Puoliväli. Voitte halutessanne perehtyä perhehoitoon ja sijaisvanhemmuuteen [www-](http://www.perhehoitoliitto.fi/)osoitteissa <http://www.perhehoitoliitto.fi/> ja <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/>.

Voitte täyttää kyselylomakkeen yksin tai antaa vastaukset yhdessä pariskuntana. Voitte jatkaa vastauksia paperin toiselle puolelle. Palauttakaa kyselylomake oikeassa tyhjässä kirjekuoressa Pynttärin kylän postilaatikon luona olevaan lukolliseen vastauspostilaatikkoon taikka kirjekuoreen kirjoitettuun osoitteeseen. Älkää kirjoittako nimiä kyselylomakkeeseen. Vastaukset käsitellään nimettömänä.

KYSELYLOMAKE

1. Sukupuolenne
 mies
 nainen
2. Ikänne (pariskunnat kirjoittakaa rastin viereen kummasta kyse, jos täytätte kaksi rastia)
 18–25
 26–32
 33–39
 40–46
 47–53
 54–60
 61-
3. Parisuhde
 Ei
 Kyllä Avoliitto Naimisissa Seurustelee
4. Lapsia
 Ei
 Kyllä
5. Jos vastasitte edelliseen kyllä, niin kirjoittakaa lasten iät, sekä ympyröikää ne lapset jotka asuvat tällä hetkellä taloudessanne?
 _____
 _____
6. Keitä muita taloudessanne mahdollisesti asuu?
 _____
 _____
7. Ympyröi asteikosta, kuinka paljon teitä kiinnostaisi sijaisvanhempana toimiminen? 1 ei kiinnosta lainkaan, 2 ei kiinnosta tällä hetkellä, 3 kiinnostaa vähän, 4 kiinnostaa, jos saa lisää tietoa 5 olen hankkinut tietoa, 6 olen koulutuksessa/ sijaisvanhempi
- 1   2   3   4   5   6

8. Onko sinulla/ teillä lähi- tai tuttavapiirissänne sijaisvanhempina toimivia tai toimineita henkilöitä? Kyllä Ei

9. Raksi seuraavista väittämistä mielestäsi oikea vaihtoehto.

Lastensuojelunlain muuttumisen myötä perhehoidosta (eli lapsen hoito, kasvatusta tai muu mm. ympärivuorokautinen huolenpito järjestetään hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa) tulee ensisijainen sijaishuollon muoto. Kyllä Ei

Perhehoito on laitoshoidtoa edullisempaa. Kyllä Ei

Sijaisvanhemmillä ei tarvitse olla biologisia lapsia. Kyllä Ei

Yksityiskodissa perhehoitajalla, jolla ei ole koulutusta voi olla hoidettavanaan enintään viisi lasta (omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien). Kyllä Ei

Yksin elävä ei voi toimia sijaisvanhempana. Kyllä Ei

Sijaisvanhemman on oltava valmis sitoutumaan sijaisvanhemman tehtävään eliniäksi. Kyllä Ei

Sijaisvanhemman on jätävä aina kotiin hoitamaan lapsia. Kyllä Ei

Sijaisvanhemmat saavat hoitopalkkion lisäksi kulukorvausta jokaisesta hoidettavasta. Kyllä Ei

10. Perhehoitajalain muuttumisen tulee neljä uutta muutosta perhehoitajia koskien. Numeroikaa 1-4 jokainen kohta, siinä järjestyksessä, kuinka tärkeinä pidätte sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle, sitä että

...ennakkovalmennus muuttuu pakolliseksi ennen perhehoitajaksi ryhtymistä.

... perhehoitajien kuukausittainen vähimmäispalkkio yhtä hoidettavaa kohden nousee nykyisestä 378,08 eurosta 650 euroon.

...perhehoitajalle nimetään jokaista hoidettavaa kohden kunnalta oma vastuutyöntekijä.

...sijaisvanhemman vapaan tai muun tilapäisen poissaolo helpottuu sijaisjärjestelyillä. Ennen sijaisvanhemman täytyi itse järjestää sijainen.

11. Mikä on merkittävin tekijä, jotta ryhtyisitte sijaisvanhemmaksi?

---

12. Mikä on suurin esteenne sijaisvanhemmaksi ryhtymisessänne?

---

13. Mainitkaa kolme ominaisuutta, mitä sijaisvanhimmalla mielestänne tulisi olla? Ja arvioikaa 1-10 asteikolla, missä määrin kokisitte täyttävänne ne? 1 ei lainkaan, 10 täydellisesti

_____	☐
_____	☐
_____	☐

14. Kerro vapaasti millaisia kokemuksia sinulla on sijaisvanhemmuudesta kyselylomakkeen kääntöpuolelle?

Kiitos vastauksestanne!

Vastaajien lasten ikätaulukko

Sinisellä merkityt tarkoittavat lapsia, jotka asuvat vastaajan kanssa samassa talou-
dessa, ja punaisella ne, jotka eivät asu.

Vastaajat	Lasten iät						
1	17	23					
2	9	12	12				
3	7	12	17	19	20	23	25
4	24	34	37	40			
5	x						
6	14	18	20				
7	x						
8	20	22	27	30			
9	19	28					
10	19	36	38				
11	32	39					
12	18						
13	11	13	15				
14	3kk	2	4	5			
15	28	30					
16	21	22					
17	21	24					
18	16	20	22				
19	28	30	33				
20	12	17	20				
21	32	36					
22	12	14	16	18			
23	30	34					
24	25	31	33				
25	34	37	39				
26	14	16					

Vastaaajien perhehoitotietämys

Väittämät	Kyllä	Ei	Jätti vastaamatta
Lastensuojelulain muuttumisen myötä perhehoidosta (eli lapsen hoito kasvatus tai muu mm. ympärivuorokautinen huolenpito järjestetään hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa) tulee ensisijainen sijaishuollon muoto.	21	4	1
Perhehoito on laitoshoidoa edullisempaa.	26	0	0
Sijaisvanhemmillä ei tarvitse olla biologisia lapsia.	15	10	1
Yksityiskodissa perhehoitajalla, jolla ei ole koulutusta, voi olla hoidettavanaan enintään viisi lasta (omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien)	16	7	2
Yksin elävä ei voi toimia sijaisvanhempana.	9	17	0
Sijaisvanhemman on oltava valmis sitoutumaan sijaisvanhemman tehtävään eliniäksi.	9	17	0
Sijaisvanhemman on jätävä aina kotiin hoitamaan lapsia.	3	23	0
Sijaisvanhemmat saavat hoitopalkkion lisäksi kulukorvausta jokaisesta hoidettavasta.	24	1	1